

Roadmap

Preventie introductie Afrikaanse varkenspest

Dit document is opgesteld door de volgende partijen:

Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

provincie limburg

≡ provincie
Gelderland

Provincie Noord-Brabant

Landschappen NL

Redactie
Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Bezuidenhoutseweg 73
Den Haag

4 maart 2020

Inhoud

Voorwoord	5
Inleiding	6
Afrikaanse varkenspest	6
Acties en maatregelen	6
Aanleiding en doel	7
Methode	8
Organisatie	8
Thema's	9
Thema 1 Varkenshouderij	11
Inleiding	11
Bestaande instrumenten	11
Verbeteren van de huidige instrumenten	13
Thema 2 Wilde zwijnenbeheer	19
Inleiding	19
Huidige instrumentarium	22
Optimalisatie bestaand instrumentarium	23
Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties	26
Thema 3 Risico's menselijk handelen	29
Inleiding	29
Huidige instrumenten	29
Optimalisatie van huidige instrumenten en identificeren nieuwe doelgroepen	30
Thema 4 Bestrijden aan de bron	35
Acties wereldwijde opererende organisaties	35
Acties in Europa	35
Inzet Nederland	36
Uitvoering van de roadmap	39
Bijlagen	40
Bijlage 1: Overzicht afkortingen	41
Bijlage 2: Leden Taskforce, kernteam, werkgroepen	42
Bijlage 3: Lopende acties	44
Bijlage 4: Overlegstructuren: doelstellingen en deelnemers	45
Bijlage 5: Overzicht aanbevelingen	46
Bijlage 6: Samenvatting van het Plan van Aanpak Roadmap	49

Voorwoord

In 2014 is Afrikaanse varkenspest (AVP) in enkele lidstaten van de Europese Unie vastgesteld. De ziekte begon in de Baltische staten en Polen en is sindsdien verspreid naar in totaal elf andere lidstaten. Als AVP wordt vastgesteld bij wilde zwijnen of gehouden varkens in Nederland, heeft dit grote gevolgen. Afgelopen jaren zijn daarom al veel maatregelen genomen en acties ingezet om de kans op introductie van AVP in Nederland te verkleinen. Om deze kans verder te verkleinen is in juni 2019 een taskforce ‘preventie AVP’ aan de slag gegaan. Het resultaat van de inspanningen van deze groep zijn zestien aanbevelingen, verdeeld over vier thema’s, en één algemene aanbeveling.

In de uitvoering van de aanbevelingen is een prioritering aangegeven. Op korte termijn wordt gestart met die aanbevelingen waarvan de taskforce het belang het grootst acht. Ontwikkelingen op het gebied van AVP en de beschikbaarheid van personele capaciteit en budgetten kunnen nog van invloed zijn op de volgorde en snelheid van uitvoering.

Ik wil de leden van het kernteam, de taskforce en de diverse werkgroepen bedanken voor de constructieve samenwerking, het geduld en de bereidheid te komen tot consensus over de gekozen aanbevelingen en daarbij behorende beschrijvingen. Met het bereiken van die consensus is een wezenlijke stap gezet in de gezamenlijke aanpak van preventie van AVP voor nu en in de nabije toekomst.

Tevens wil ik de gevraagde externe deskundigen bedanken voor hun inbreng en duidelijke uitleg van de beschikbare kennis op hun specifieke vakgebied. Bij elke presentatie kwam voor de aanwezigen nuttige, leerzame informatie beschikbaar en werd geconcludeerd dat er afgelopen jaren al heel veel kennis is opgedaan en dat er mooie samenwerkingsverbanden zijn ontstaan.

De eindversie van de roadmap heeft langer op zich laten wachten dan gepland. Er kan echter geconstateerd worden dat tijdens het traject van de totstandkoming van deze roadmap allerlei overlegsituaties zijn ontstaan en diverse (deel-) acties al zijn gestart. Uit de opgenomen planning blijkt dat veel acties op korte termijn inspanningen vragen. Ik spreek de wens uit dat dit rapport een bijdrage levert aan het verkleinen van de kans op besmettingen met AVP in Nederland en wens alle betrokkenen veel succes bij de verdere besluitvorming en uitvoering. Met de toenemende dreiging – AVP heeft inmiddels vanuit Polen de Duitse grens dicht genaderd – is de noodzaak overduidelijk.

Jan Workamp
AviConsult
Voorzitter taskforce Preventie Afrikaanse varkenspest
Februari 2020

Inleiding

Afrikaanse varkenspest

Afrikaanse varkenspest (AVP) wordt veroorzaakt door een virus dat varkens (het gedomesticeerde varken en het wild zwijn) en andere varkensachtige soorten kan besmetten. Infectie van gedomesticeerde varkens en wilde zwijnen leidt vaak tot ernstige ziekteverschijnselen, veelal met de dood tot gevolg. De ziekte was al decennia niet meer in de Europese Unie (EU) vastgesteld, met uitzondering van Sardinië (Italië) waar de ziekte voorkomt sinds de zeventiger jaren van de vorige eeuw.

In 2007 is het virus voor het eerst aangetoond in Georgië en daarna verspreid naar enkele andere Europese landen. In 2014 is AVP vanuit Georgië naar de EU verspreid; eerst naar de drie Baltische staten en Polen en sindsdien naar in totaal elf lidstaten, te weten: Hongarije, Tsjechië, Bulgarije, Roemenië, België, Slowakije en als laatste Griekenland. Tsjechië is weer officieel vrij van AVP. Verder zijn er uitbraken gemeld in de Russische Federatie, Oekraïne, Servië en Moldavië. In de zomer van 2018 heeft de ziekte een grote sprong oostwaarts gemaakt: China, Vietnam, Cambodja, Laos, Mongolië, Myanmar, Hongkong, Filipijnen, Zuid Korea, Noord Korea, Oost Timor en Indonesië hebben uitbraken van de ziekte gemeld. Deze epidemie wordt wel beschouwd als een van de grootste ooit in de dierhouderij.

Een besmetting heeft grote gevolgen voor varkenshouders en diverse andere belanghebbenden. Bij een besmetting van gehouden varkens wordt het welzijn van varkens ernstig geschaad door de verschijnselen. Daarnaast worden varkens op besmette locaties geruimd en worden in gebieden rondom besmette bedrijven vervoersbeperkingen ingesteld. Ook worden varkensbedrijven mogelijk preventief geruimd. Een uitbraak in een bedrijf leidt ook tot internationale handelsbeperkingen, waardoor de hele varkenssector wordt getroffen. Dierenwelzijn, economie (kosten voor sector en overheid) en imago van de sector worden geschaad.

Bij een besmetting bij wilde zwijnen wordt een besmet gebied ingesteld met beperkende maatregelen. Dit heeft gevolgen voor het natuurgebied zelf en voor organisaties en andere belanghebbenden, zoals terreinbeherende organisaties, lokale overheden, de recreatiesectoren en wildbeheereenheden. Het welzijn van wilde zwijnen wordt geschaad vanwege de ernstige verschijnselen bij een besmetting. Ook voor varkenshouders in een besmet gebied zijn beperkende maatregelen van toepassing, omdat zij hun dieren en producten niet meer zomaar kunnen afvoeren. Bovendien kan de handel worden geschaad. Zo kunnen afnemers in andere landen besluiten geen producten meer af te nemen, maar ook sluiten landen buiten de Europese Unie mogelijk hun grenzen voor varkens en varkensproducten van bedrijven die niet zijn gelegen in besmet gebied, zoals ook België is overkomen. Dit is tegen internationale afspraken, namelijk dat de handel in varkens of varkensproducten niet mag worden belemmerd door een besmetting van wilde zwijnen. De Europese Commissie zet zich in om deze handelsbarrières te slechten.

Acties en maatregelen

Sinds de eerste gevallen van AVP in de oostelijke lidstaten van de EU in 2014 zijn er veel maatregelen genomen en acties uitgevoerd, zowel nationaal als internationaal, om verspreiding te voorkomen en risico's van introductie van het virus in vrije gebieden of lidstaten te verkleinen. Tevens zijn samenwerkingsverbanden en overlegstructuren opgezet (zoals het preventieteam en het structureel overleg tussen LNV en de vier provincies Overijssel, Gelderland, Noord-Brabant en Limburg), kennis en ervaring gedeeld en is een plan van aanpak voor de bestrijding van AVP bij wilde zwijnen opgesteld, naast het al bestaande beleidsdraaiboek AVP. Ook zijn, vanwege de betrokkenheid van provincies in deze materie, de rollen en verantwoordelijkheden van Rijk en provincies duidelijk gemaakt. De documenten zijn gepubliceerd op rijksoverheid.nl.

In bijlage 3 staan de reeds lopende acties en maatregelen genoemd, in bijlage 4 zijn de doelstellingen en samenstellingen van de overlegstructuren met provincies en het preventieteam vermeld. Bijlage 1 bevat een overzicht van gebruikte afkortingen.

Aanleiding en doel

Afrikaanse varkenspest is sinds 2014 verspreid naar elf lidstaten in de EU en sinds 2018 ook naar landen in Azië. De verwachting is dat de EU-lidstaten de komende jaren te maken zullen hebben met AVP met alle risico's van verdere verspreiding van dien. Deze verwachting is uitgesproken door experts bij de European Food Safety Authority (EFSA), de Europese Commissie (EC) en diverse onderzoeksinstituten in de EU. Het is van het grootste belang te voorkomen dat er in Nederland een besmetting komt.

De urgentie wordt door veel belanghebbenden onderkend en er is al veel in gang gezet om de kans op introductie van de ziekte in Nederland zo klein mogelijk te maken. Toch bestaat bij diverse belanghebbenden de behoefte om de maatregelen verder aan te scherpen en/of om aanvullende maatregelen te nemen om de introductiekans verder te verlagen. Hiervoor is afgesproken een roadmap op te stellen om te komen tot aanbevelingen die kans op introductie van AVP in Nederland verder te verkleinen.

Om deze roadmap op te stellen is een taskforce gevormd die bestaat uit vertegenwoordigers op ambtelijk niveau van de provincies, de Producentenorganisatie Varkenshouderij (POV), terreinbeherende organisaties (TBO's) en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV). De taskforce heeft een plan van aanpak opgesteld om tot die roadmap te komen (zie bijlage 6).

Het doel van de roadmap is acties uit te werken gericht op het zoveel mogelijk reduceren van de kans op introductie van Afrikaanse varkenspest in gehouden varkens en wilde zwijnen. In de roadmap worden concrete acties, voor korte en lange termijn, beschreven waarmee de kans op besmettingen met AVP bij gehouden varkens en wilde zwijnen verder kan worden verkleind alsmede dierenwelzijnsproblemen en economische en psychosociale gevolgen daarvan. Daarbij wordt een inschatting van de duur van de acties gegeven en wordt per actie aangegeven wie de uitvoering oppakt. Met het gereed komen van deze roadmap is het zaak in vervolgotrajecten de gekozen aanpassingen concreet in te vullen.

Een goede diergezondheid is een randvoorwaarde voor de LNV visie "Landbouw, natuur en voedsel: waardevol en verbonden" van september 2018. Gezien alle gevolgen van een besmetting is er een breed belang om de kans op introductie van de ziekte zo klein mogelijk te maken. Daarmee kan deze roadmap ook een bijdrage leveren aan de verduurzaming van de varkenshouderij.

Methode

In deze roadmap hebben het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), de Producentenorganisatie varkenshouderij (POV), de provincies Limburg (LI), Gelderland (GLD), Noord-Brabant (NB) en Overijssel (OV) en de terreinbeherende organisaties (TBO's), t.w. Natuurmonumenten (NM), Landschappen.nl en Staatsbosbeheer (SBB), acties uitgewerkt die zijn gericht op de preventie van een besmetting met AVP in de varkenshouderij en in wilde zwijnenpopulaties.

Er zijn vier thema's geïdentificeerd om verder uit te werken: 1) de varkenshouderij, 2) wilde zwijnen, 3) menselijk handelen en 4) bestrijden aan de bron. Per thema is een overzicht gegeven van het bestaande instrumentarium en lopende acties, van optimalisatie van het instrumentarium en van eventuele nieuwe maatregelen of instrumenten. Ook is een schatting gegeven van de duur en de kosten van de acties die worden voorgesteld en wie de uitvoering van elke actie oppakt.

De roadmap richt zich uitsluitend op de preventie van introductie van AVP. De bestrijding van AVP is geen onderdeel van deze roadmap.

Voor de concretisering van een aantal aanbevelingen, zoals het uitschrijven van onderzoeksvoorstellen en stappenplannen, is een vervolgtraject noodzakelijk. Dit geldt ook voor het in detail begroten van acties en van de financiering ervan. Een aantal aanbevelingen kan binnen bestaande begrotingen worden uitgevoerd. Sommige aanbevelingen zijn urgent. Enkele acties zijn al gestart en kunnen mogelijk al op korte termijn bijdragen aan het verkleinen van het risico.

Organisatie

Taskforce

De taskforce bestaat uit een kernteam en vertegenwoordigers van de bovengenoemde organisaties. De taskforce wordt voorgezeten door een externe voorzitter. Het kernteam heeft een plan van aanpak roadmap AVP opgesteld (bijlage 6) en is verantwoordelijk voor de planning en de aansturing van het proces en voor het opstellen van de aanbevelingen en het rapport. Na de startbijeenkomst zijn nog vier bijeenkomsten van de taskforce geweest. Het plan van aanpak en de resultaten uit de werkgroepen en de aanbevelingen zijn tijdens deze bijeenkomsten besproken.

Werkgroepen

Naast de taskforce zijn werkgroepen opgericht met vertegenwoordigers uit dezelfde organisaties en, waar nodig, aangevuld met vertegenwoordigers van andere organisaties en experts. Er zijn in totaal vier werkgroepbijeenkomsten georganiseerd, voor elk thema één. Per bijeenkomst zijn externe deskundigen uitgenodigd om op basis van hun expertise een overzicht te geven van de huidige werkwijze, de beschikbare kennis en knelpunten. De deelnemers hebben een overzicht gegeven van verwachte nieuwe ontwikkelingen én mogelijke veranderingsrichtingen.

De leden van de taskforce, het kernteam en de werkgroepen staan in bijlage 2.

Thema's

1. Varkenshouderij

- a. Huidige beleid en instrumenten
- b. Optimalisatie of verbeteren van huidige instrumenten
- c. Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties

2. Wilde zwijnen

- a. Huidige beleid en instrumenten
- b. Optimalisatie of verbeteren van huidige instrumenten
- c. Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties

3. Menselijk handelen

- a. Huidige beleid, doelgroepen en instrumenten
- b. Risico-en succesfactoren
- c. Optimalisatie van huidige instrumenten en identificeren nieuwe doelgroepen
- d. Nieuwe preventieve maatregelen/instrumenten/acties
- e. Omgang met publieke opinie

4. Bestrijden aan de bron

- a. Inventarisatie huidige acties (NL, EU, wereldwijd)
- b. Vaccinontwikkeling
- c. Analyse inzet NL

Daarnaast heeft nog overleg op kleinere schaal plaats gevonden met andere stakeholders en mogelijk betrokkenen van wie commitment wezenlijk is voor de uitvoering van bepaalde aanbevelingen en acties. Dit waren de Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging (KNJV), de faunabeheereenheden van Limburg, Noord-Brabant en Gelderland, Vee en Logistiek NL (V&LNL), Hobbyvarkenvereniging (HVV), Nederlandse Belangenvereniging van Hobbyhouders (NBvH), de Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde (KNMvD) en het Collectief Praktiserende Dierenartsen (CPD).

Voor de vier verschillende thema's zijn acties en maatregelen uitgewerkt. Deze zijn zo veel mogelijk gegroepeerd op onderwerp. De aanbevelingen zijn per onderwerp aangegeven met daarin de deelnemers, de periode, de trekker van de actie en een indicatie van de eventueel daarmee gepaard gaande kosten. De aanbevelingen zijn besproken in en geaccordeerd door de taskforce.

Thema 1

Varkenshouderij

Inleiding

Een besmetting in een varkenshouderij - commercieel of hobbymatig - heeft grote gevolgen voor de varkens, varkenshouders en diverse sectoren in heel Nederland. Besmette varkens worden ziek en gaan vrijwel altijd dood, varkens worden geruimd, de bedrijfsvoering in beperkingsgebieden wordt bemoeilijkt door maatregelen die worden opgelegd om de ziekte te bestrijden en het inkomen van houders wordt nadelig beïnvloed vanwege de maatregelen, handelsbelemmeringen en mogelijke prijsdalingen. Daarnaast kan een besmetting leiden tot dierenwelzijnsproblemen en kan het emotionele gevolgen voor betrokkenen hebben.

De Nederlandse wet- en regelgeving onderscheidt verschillende typen bedrijven. In de bestrijding wordt onderscheid gemaakt tussen hobbymatig gehouden varkens (RE bedrijven) en commercieel gehouden varkens. Een 'hobbylocatie' wordt gedefinieerd als een locatie met vier of minder varkens ouder dan twaalf weken met hun biggen. Alle andere locaties met varkens zijn dus commercieel, ook locaties met buitenuitloop, biologische bedrijven of andere soorten houderij.

Het virus kan op verschillende manieren op een bedrijf worden binnengebracht. Dit kan door direct contact tussen varkens, door het in de stal brengen van een besmet varken of door contact tussen buiten lopende varkens en besmette wilde zwijnen. Ook via indirect contact kan virus worden overgebracht. Dit gebeurt als een varken in contact komt met materialen die virus bevatten, zoals gereedschap met mestdeeltjes of ander organisch materiaal afkomstig van een besmet varken, met producten van besmette varkens (keukenafval, vleesresten), ongedierte (wat in feite via eenzelfde mechanisme gaat als besmet materiaal), en mogelijk, op zeer korte afstand, via de lucht.

Dit betekent dat er ook verschillende instrumenten zijn om een bedrijf te 'beveiligen' tegen het binnenbrengen van het virus. De belangrijkste manier om ziektekiemen buiten het bedrijf te houden is het nemen van hygiënemaatregelen. Veel maatregelen passen varkenshouders al toe, waaronder omkleedregimes, het gebruik van douches, omheining van bedrijven om ongenode bezoekers te weren, 'vuile weg-schone weg' principe. Veel maatregelen zijn niet alleen effectief tegen AVP, maar ook tegen andere infectieziekten. De kosten van maatregelen worden dus niet alleen gemaakt ter preventie van AVP, maar komen ook ten goede aan de hele varkensgezondheidszorg op een bedrijf. De houder is primair verantwoordelijk voor de maatregelen op het bedrijf, maar ook erfbetreders en andere belanghebbenden in de varkenshouderij, zoals dierenartsen (practici) en vertegenwoordigers van veevoer- en transportsector, moeten passende hygiënemaatregelen nemen om insleep en verspreiding van ziekten te voorkomen.

Het risico verschilt per type bedrijf/houderij maar hygiënemaatregelen zijn voor alle vormen van varkenshouderij, dus alle locaties met varkens, relevant. Met betrekkelijk eenvoudige hygiënemaatregelen is preventie van insleep op een locatie te realiseren.

Bestaande instrumenten

Technische instrumenten

Middelen die houders kunnen toepassen zijn:

- Het omwisselen van schoeisel bij het betreden van het terrein en stallen, het gebruik van zeep, water, douches, bedrijfseigen kleding, overschoenen, haarnetjes.
- Afscherming van gebouwen, erf en dieren van de omgeving door middel van bijvoorbeeld hekken/afrastering/omheining/muren en sloten.

Er zijn veel varkensbedrijven met een goed niveau van bioveiligheid. Er zijn echter ook nog bedrijven waar de bioveiligheidsmaatregelen beter kunnen of waar het varkenshouders ontbreekt aan de middelen of aan specifieke kennis om de bioveiligheid te verbeteren. Dit wordt geïllustreerd door een onderzoek dat in opdracht van de POV wordt uitgevoerd naar de biosecurity in de varkenssector. Dit onderzoek beschrijft de huidige situatie in de Nederlandse varkenshouderij met betrekking tot het toepassen van biosecurity maatregelen en heeft verbeterpunten in beeld gebracht. Uit het onderzoek bleek dat varkenshouders goed op de hoogte zijn van de risico's van insleep en verspreiding van AVP, maar hier nog niet optimaal naar handelen. Hygiënevoorzieningen zoals een plaats voor reiniging en desinfectie (R&O-plaats) en omkleedruimte bleken nog niet op alle bedrijven volledig op orde te zijn en bij een deel van de bedrijven ontbrak het aan een gevoel van urgentie om de biosecurity op een hoger niveau te brengen. Dit heeft met diverse factoren te maken die ook door dit onderzoek in beeld zijn gebracht. Deze inzichten worden bij de uitvoering van verschillende acties en aanbevelingen in deze roadmap gebruikt. Uiteraard is het van belang om ook de hobbyhouders hier duidelijk in te betrekken. Ook hier is het namelijk noodzakelijk om goede bioveiligheidsmaatregelen te nemen.

Wet- en regelgeving

De technische maatregelen hoeven niet ingewikkeld te zijn of veel te kosten; toepassen ervan vraagt echter discipline van de varkenshouder, personeel en erfbetreders. Dit kan vrijwillig, maar ook is het mogelijk dat dit wordt opgelegd.

Bioveiligheidsmaatregelen kunnen worden opgelegd door:

- Wettelijke regels over bioveiligheid op bedrijven en locaties met varkens. De 'Verordening Varkensleveringen' (VVL)-regeling draagt hier aan bij. De VVL-regeling regelt de contactstructuur tussen bedrijven en beperkt daarmee het aantal bedrijfscontacten. Alle varkenshouders moeten deze regels naleven en de Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA) ziet hierop toe.
- Private regels van de varkenssector over de bioveiligheid op bedrijven in het certificeringssysteem IKB Varken of IKB Nederland Varkens. Iedere varkenshouder die aan één van deze programma's deelneemt moet zich aan deze regels houden. Varkenshouders worden jaarlijks gecontroleerd door een private controlerende instantie.
- De twee IKB-systemen/private organisaties hebben onafhankelijk van elkaar verschillende voorschriften opgenomen. Dit levert het knelpunt op dat het hebben van twee systemen niet bijdraagt aan het snel kunnen implementeren van extra maatregelen om AVP buiten de deur te houden. 'Holland Varken', het overkoepelende systeem, dat nu in het kader van Coalitie Vitale Varkens (CoViVa) is geïmplementeerd, kan hier wellicht bij helpen omdat dat de mogelijkheid biedt om in beide systemen eenduidige aanpassingen door te voeren.
- Private afspraken van ketenpartijen, zoals voerleveranciers en transportbedrijven, over de manier waarop op een veilige en hygiënische manier producten of dieren kunnen worden aangeleverd of afgevoerd. Het principe van schone/vuile weg is verplicht in het IKB-systeem.
- In de EU geldt een verbod op het voeren van keukenafval aan landbouwhuisdieren (Verordening (EG) nr. 1069/2009).
- De Coalitie Vitale Varkenshouderij (CoViVa): de werkgroep 'Robuuste en gezonde varkens in een diervriendelijke houderij' is bezig de gezondheid van varkens te verbeteren. Maatregelen die de algehele gezondheid van varkens bevorderen kunnen mogelijk leiden tot een reductie van de kans op introductie van AVP, omdat hygiënemaatregelen deel uitmaken van dat plan.
- Er geldt een verplichting tot dubbele reiniging en desinfectie van wagens die evenhoevigen hebben getransporteerd en die leeg terugkeren uit landen met een uitbraak van AVP bij gehouden varkens.

Communicatie, kennisoverdracht

Veel varkenshouders onderkennen het belang van het nemen van hygiënemaatregelen en zijn goed geïnformeerd en opgeleid. De POV functioneert als belangenvertegenwoordiger en informeert haar leden regelmatig over het belang van goede bioveiligheid op bedrijven. De POV vertegenwoordigt een groot deel van de varkenshouders in Nederland. Houders van hobbyvarkens worden geïnformeerd door de NBvH en de HVV. Het is lastig te zeggen welk percentage van de hobbyhouders de hobbyverenigingen vertegenwoordigen.

Dierenartsen hebben voldoende kennis om varkenshouders te adviseren en nemen zelf passende maatregelen. Andere erfbetreders kennen de risico's ook en weten welke maatregelen ze moeten nemen. Nevedi en Vee&Logistiek NL hebben hier een rol om hun achterban te informeren.

Verbeteren van de huidige instrumenten

Hoewel door genoemde regels en afspraken het hygiënebesef en handelen in de varkenssector gemiddeld genomen goed is, is op veel bedrijven nog ruimte voor verbetering. De bioveiligheid op een bedrijf is afhankelijk van veel verschillende spelers, maar de varkenshouder is en blijft de belangrijkste speler hierin en primair verantwoordelijk. De houder kan maatregelen implementeren, eisen stellen aan bezoekers en personeel, en zorgen dat alle bioveiligheidsprotocollen op het bedrijf worden nageleefd. De kracht hiervan is dat belang en verantwoordelijkheid hiermee samen vallen.

Ook hobbyhouders kunnen veel doen aan de bioveiligheid. Dit is met eenvoudige middelen te realiseren. Heldere voorschriften en meer voorlichting en advisering aan hobbyhouders dragen hieraan bij.

Aanbeveling 1.1: Verbetering van de bioveiligheid in de huidige houderij

Deze aanbeveling wordt onderverdeeld in drie onderdelen:

- 1.1a Ontwikkeling hygiënescan voor commerciële bedrijven; aandacht voor risico's uitloop
- 1.1b Kosten/baten van bioveiligheid in beeld brengen
- 1.1c Benadering van varkenshouderijen met suboptimale bioveiligheid

1.1a Hygiënescan

Om meer bewustzijn en inzicht in bioveiligheid te creëren is een tool zoals de hygiënescan in de pluimveehouderij een goed middel. Deze tool geeft inzicht in bioveiligheid op bedrijfsniveau door middel van het invullen van een lijst met vragen over de bioveiligheid op een varkensbedrijf. Dit inzicht geeft vervolgens varkenshouders de mogelijkheid om met hun dierenarts en met elkaar te praten over het niveau van bioveiligheid op het eigen bedrijf, van elkaar te leren en verbeteringen aan te brengen. Door deze tool eerst alleen te richten op AVP kan een varkenshouder deze snel gebruiken. Het is daarbij vervolgens van belang dat de veehouder snelle en gerichte feedback krijgt.

Aanvullend kan de effectiviteit van de scan worden verhoogd door een onafhankelijk auditor de scan te laten invullen, door het benchmarken van de resultaten en het beter uitleggen en communiceren van het nut van verschillende maatregelen (bijvoorbeeld douchen voor de stal wordt betreden).

De haalbaarheid van deze tool en hoe deze in de praktijk gebruikt kan worden hangen af van een aantal factoren. Het is van belang dat de tool doelgericht en gebruiksvriendelijk is en dat de resultaten eenvoudig te interpreteren zijn. De tool moet een meerwaarde opleveren in het kader van het diergezondheidsmanagement op het bedrijf. Het bespreken van de tool met de bedrijfseigen dierenarts kan hierbij helpen. De sector moet de tool ondersteunen en het herhaaldelijk toepassen van de hygiënescan moet door de sector en dierenartsen worden gestimuleerd.

De hygiënescan zou een speciale toepassing moeten kennen voor bedrijven met uitloop. Het type locatie met uitloopvarkens is divers: er zijn commerciële bedrijven met scharrelvarkens, biologische bedrijven, locaties met buitenuitloop, hobbyhouderijen, kinderboerderijen etc. Vrije uitlooplocaties zijn voor de commerciële houderij een dilemma aangezien dit aan de ene kant goed is voor het dierenwelzijn en wordt gewaardeerd door varkenshouder en consument, maar aan de andere kant de kans op introductie van AVP toeneemt, bijvoorbeeld omdat passanten etensresten achterlaten in de uitloop of varkens voeren met etensresten. Ook kan er gemakkelijker contact zijn met wilde zwijnen, wat indien die besmet zijn tot introductie in de houderij leidt. Een adequate afscheiding verlaagt die kansen op dergelijke contacten en daarmee de kans op een besmetting met AVP.

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	POV
Betrokkenen	WBVR, GD, FD, KNMvD, CPD, POV
Indicatie kosten	€ 100.000
Financier	CoViVa

1.1b. Kosten/baten van bioveiligheid in beeld brengen

Het is voor een houder niet altijd duidelijk wat een maatregel voor directe voordelen oplevert. Het kan helpen de kosten en baten van een goede bioveiligheid duidelijk in beeld te brengen. Een dergelijk overzicht maakt inzichtelijk wat veehouders kunnen doen om de bioveiligheid te verhogen, wat het kost en wat het oplevert. Dit kan op betrekkelijk eenvoudige wijze gebeuren en moet geen gedetailleerde kosten-baten analyse zijn.

Er hoeft geen nieuw onderzoek voor te worden uitgevoerd, een beknopte toelichting op nut en noodzaak van hygiëne-maatregelen en de winst die dat een varkenshouder kan opleveren volstaat. Informatie die voortkomt uit deze inventarisatie kan als invulling worden gebruikt in de hygiënescan en scholing.

Zodra er een dergelijk overzicht bestaat, kan de bedrijfseigen dierenarts helpen met het opstellen van een beter onderbouwd advies op maat.

Er is het afgelopen jaar in opdracht van de POV onderzoek gedaan naar hygiënemaatregelen op varkenshouderijen waar in de inleiding al naar werd gerefereerd. De uitkomsten van dit onderzoek worden meegenomen in deze aanbeveling.

Uitwerking	April 2020 – Juli 2020
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	GD, POV, LNV
Indicatie kosten	€ 10.000
Financier	LNV

1.1c. Benadering varkenshouderijen met een suboptimaal bioveiligheidsniveau

Sommige varkenshouders investeren, om sterk uiteenlopende redenen, onvoldoende in een goede bioveiligheid op het bedrijf. Bij deze bedrijven kan er, als er sprake is van onvoldoende bioveiligheidsmaatregelen, een verhoogde kans ontstaan op een besmetting met AVP. Het verdient aanbeveling om uit te werken hoe deze varkenshouders kunnen worden benaderd, kunnen worden bijgestaan en worden geholpen bij het verbeteren van de bioveiligheid en hoe op die manier de kans van AVP-insleep verlaagd kan worden. Bij deze benadering kunnen de hulpmiddelen die in de andere aanbevelingen worden benoemd worden gebruikt.

Uitwerking	Januari 2021 – December 2021
Eigenaar	POV
Betrokkenen	IKB Varken, IKB Nederland Varkens, KKSHV, LNV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Aanbeveling 1.2: Scholing, communicatie, voorlichting

Deze aanbeveling wordt onderverdeeld in drie onderdelen.

- 1.2a Rol erfbedreder: advisering
- 1.2b Scholing professionele varkenshouders/medewerkers
- 1.2c Communicatie en informatievoorziening aan hobbyhouders en overige personen

1.2a Rol erfbedreder: advisering

Alle erfbedreder die een rol spelen bij de advisering over diergezondheid of bedrijfsvoering (bv. dierenartsen, voeradviseurs) zullen een bredere rol met betrekking tot advisering over bedrijfshygiëne op zich moeten nemen. Dit kan gebeuren door deze erfbedreder te scholen in het goed onder de aandacht brengen van adviezen. Ook het intensiveren van de samenwerking tussen dierenartsen en voeradviseurs kan helpen. Het is belangrijk dat deze erfbedreder als belangrijkste adviseur op het gebied van diergezondheid bijdragen aan het versterken van de

bewustwording en verbeteren van naleving van hygiënemaatregelen en mogelijkheden krijgen om binnen de kaders van Ketenkwaliteitssysteem Holland Varken (KKS-HV) en de geborgde varkensdierenarts ‘dwingende’ adviezen af te geven. Belangrijke erfbetreders moeten scholing krijgen om hen te voorzien van de laatste kennis over bioveiligheid zodat zij competent zijn in het geven van adviezen. Deze scholing zou zich overigens niet alleen op bioveiligheid hoeven richten, maar ook op communicatietechnieken. Elke organisatie/bedrijf maakt inzichtelijk wat zij doen aan scholing van hun personeel.

Dierenartsen hebben aangegeven een adviserende rol te willen hebben bij de begeleiding van bedrijven. Zij kunnen veehouders adviseren over preventieve maatregelen en weten welke gemakkelijk te implementeren zijn. De resultaten van de kosten-baten analyse uit aanbeveling 1.1.b kan daarbij behulpzaam zijn.

Uitwerking	Maart 2020 – Juni 2021
Eigenaar	POV
Betrokkenen	KNMvD, CPD, Nevedi, Vee&LogistiekNL
Indicatie kosten	Nader te bepalen

1.2b Scholing en informatievoorziening van en aan varkenshouders/medewerkers

Het helpt wanneer varkenshouders, medewerkers en andere personen in de sectoren meer kennis hebben over ‘bioveiligheid’. Daarvoor is het nodig scholing te ontwikkelen, te organiseren en beschikbaar te stellen, ook in verschillende talen. Zodanig dat deze goed toegankelijk is voor iedere hobbyhouder, varkenshouder of medewerker op een varkenshouderij.

De voorlichting richt zich op communicatie over risico’s, zowel lokaal, nationaal als internationaal. Het verdient de voorkeur om dit via verschillende vakbladen en dierenartsen te laten plaatsvinden gericht op alle erfbetreders (denk hierbij ook aan medewerkers van Rijk, provincies, omgevingsdiensten en gemeenten, voerleveranciers, financiers, mesttransporteurs etc.) en mensen die met enige regelmaat met varkens in aanraking komen. Deze aanbeveling valt samen met aanbeveling 3.3, thema ‘Menselijk handelen’, die zich richt op het opstellen van een communicatiestrategie voor verschillende doelgroepen in Nederland. De basis van deze voorlichting/communicatie moet een samenspel zijn tussen POV, dierenartsen, HVV/NBvH, LNV, GD etc.

Uitwerking	Mei 2020 – Oktober 2020
Eigenaar	POV
Betrokkenen	KNMvD, CPD, GD, FU
Indicatie kosten	Nader te bepalen

1.2c Communicatie en informatievoorziening hobbyhouders

Er is nog veel onbekendheid bij de houders van hobbyvarkens en bij anderen die (beroepsmatig) in contact komen met hobbyvarkens over wat er zoal komt kijken bij het houden van varkens. Er is veel wet- en regelgeving die vaak als complex en verwarrend wordt ervaren en waar waarschijnlijk niet altijd aan wordt voldaan. Bovendien is er behoefte aan meer, praktische informatie ‘hoe te handelen in geval van een uitbraak’. Houders van hobbyvarkens weten niet goed wat zij wel en niet moeten doen als er een uitbraak is van AVP of een andere bestrijdingsplichtige dierziekte.

De taskforce heeft besloten dat zij op deze regelgeving en de naleving ervan attent worden gemaakt door (gerichte) berichtgeving en door middel van scholing. Vervolgens kan de naleving van deze regelgeving intensiever worden gecontroleerd. Verschillende websites zouden geschikt zijn voor deze informatieverstrekking, bijvoorbeeld van Levende Have of het Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren (LICG). De hobbyverenigingen kunnen, in samenwerking met Gezondheidsdienst voor Dieren (GD), Faculteit Diergeneeskunde (FD), Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) of POV, voorzien in deze scholing. De informatie moet zich richten op houders van hobbyvarkens, maar ook op medewerkers van bijvoorbeeld zorg- en kinderboerderijen.

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	HVV
Betrokkenen	NBvH, HVV, LNV, RVO, FD, GD, POV
Indicatie kosten	Nader te bepalen

Aanbeveling 1.3: Optimalisatie database en registratie van fokkers en houders van hobbyvarkens

In Nederland is er een verplichting voor houders van varkens om hun dieren te registreren via de aangewezen databanken bij RVO.nl. Er zijn signalen dat veel hobbyhouders niet op de hoogte zijn van deze regelgeving of weigeren hun varkens te registreren. Een mogelijke reden hiervoor is dat ze bang zijn hun dieren te verliezen zodra er een uitbraak van een besmettelijke dierziekte is. Informatie over en naleving van deze regelgeving moet worden verbeterd.

De hobbyverenigingen hebben de rol ten aanzien van informatievoorziening al op zich genomen. De NBvH heeft bijvoorbeeld een informatiepakket opgesteld met daarin informatie over onder andere regelgeving en het beleid bij dierziekte-uitbraken. Daarin is ook vermeld wat het belang is van registratie. Ook de HVV voorziet haar leden van informatie over de registratieplicht.

In Nederland zijn er enkele fokkers van minivarkens die jaarlijks een groot aantal varkens fokken. Zij zijn niet allemaal bij de overheid bekend. Ook deze fokkerijbedrijven dienen zich te registreren en de kopers goed te informeren over registratieplicht. Als de HVV signalen krijgen dat fokkers niet (juist) geregistreerd zijn en/of registratie afraden, zullen zij dit melden bij LNV.

Uitwerking	Januari 2021 – Juni 2021
Eigenaar	HVV
Betrokkenen	NBvH, HVV, RVO, LNV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Aanbeveling 1.4: Bioveiligheid verankeren in nieuwe houderijconcepten of stalsystemen

Er worden nieuwe stalsystemen ontwikkeld en er wordt geïnnoveerd in stalsystemen die emissies moeten reduceren. Ook wordt veel aandacht besteed aan het verbeteren van dierenwelzijn in de varkenshouderij. Er zijn steeds meer concepten waarbij varkens gedeeltelijk of geheel buiten gehuisvest worden.

Volgens de deskundigengroep dierziekten is er mogelijk minder aandacht voor bioveiligheid bij kleinschalige bedrijven wat de kans op besmetting met AVP vergroot. Dit zou ook kunnen gelden voor grotere bedrijven met uitloop (zie de website deskundigengroepdierziekten.nl).

Houders van biologische varkens hebben contact met de POV via hun brancheorganisatie. In de varkenshouderij is er op dit moment niet één specifieke lijn in het afschermen (bijv. hekken, rasters) van bedrijven, al dan niet met buitenloop. De reden hiervoor is voornamelijk dat de afrastering locatie-specifiek wordt gemaakt. Wel is er vanuit het IKB-systeem de verplichting om een 'schone/vuile weg'-principe toe te passen op het bedrijf. De omgeving buiten de stal is 'vuil', de omgeving binnen in de stal is 'schoon'. Die wegen moeten strikt gescheiden blijven.

In de ontwikkeling van nieuwe (stal)concepten moet er permanente aandacht zijn voor goede bioveiligheid. Als een nieuw stalconcept de kans op besmetting met AVP vergroot, moet er ook worden nagedacht over manieren deze kans te verkleinen. De aanbeveling is om in de ontwikkeling van ieder nieuw (stal)concept een hoofdstuk 'Diergezondheid' op te nemen en aan te geven hoe dit aspect wordt meegenomen in het ontwerp.

Uitwerking	Continu
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	LNV, GD, POV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties zijn niet aangedragen.

Thema 2

Wilde zwijnenbeheer

Inleiding

Het AVP virus wordt verspreid door direct contact tussen varkens of zwijnen onderling of indirect door contact met materiaal dat virus bevat, zoals mestdeeltjes en urine. Ook het eten van vleesproducten afkomstig van besmette varkens kan leiden tot besmetting bij wilde zwijnen. Het virus kan door mensen over grote afstand worden meegenomen via niet goed gereinigde transportmiddelen, schoeisel, kleding of gereedschap of door het meenemen van varkensvleesproducten van besmette dieren. Weggooiën of achterlaten van besmette varkensproducten in de natuur en het betreden van natuurterreinen met niet gereinigde materialen en schoeisel kan leiden tot infecties bij wilde zwijnen.

De kans dat de ziekte in de wilde zwijnenpopulatie in Nederland optreedt is op dit moment niet zo groot, ook niet nadat in 2018 de ziekte in België is aangetroffen of, recent, in het westen van Polen dicht bij de Duitse grens. Het grootste risico voor verspreiding over grote afstand is menselijk handelen en niet de migratie van besmette wilde zwijnen. Als een wilde zwijnenpopulatie eenmaal besmet is, is het niet eenvoudig de ziekte weer uit te roeien in de populatie. De kans dat de ziekte jarenlang aanwezig blijft en dus endemisch wordt is aanzienlijk. Dit is ook afhankelijk van onder andere de grootte van de populatie, migratie van zwijnen tussen populaties en aanwas van nieuwe, gevoelige dieren. In de Oost-Europese lidstaten is de ziekte endemisch in de wilde zwijnen en vormt daar een continue bedreiging voor met name de kleinschalige varkenshouderijen in die gebieden waar varkens buiten worden gehouden. Het contact tussen gehouden varkens en wilde zwijnen, al dan niet direct, leidt geregeld tot nieuwe besmettingen van houderijen.

Het aantal maatregelen om de besmettingskans voor zwijnen te verlagen is beperkt. Het nemen van hygiënemaatregelen, zoals het reinigen van materiaal en schoeisel, kan helpen maar is niet te controleren of handhaven. Daarbij zijn doelgroepen zoals wandelaars en bezoekers moeilijker te bereiken met informatie en voorlichting dan varkenshouders. Dat geldt ook voor het wijzen op risico's van het achterlaten van etensresten in de natuur.

Een andere maatregel om het risico te verkleinen is het reduceren van de populatie wilde zwijnen. De European Food Safety Authority (EFSA)^{1,2} en de deskundigengroep dierziekten³ hebben aangegeven dat hoe minder wilde zwijnen er zijn, hoe kleiner de kans is dat zij in contact komen met (besmette) etensresten of met andere verontreinigde materialen. Dus hoe kleiner het aantal hoe lager de risico's. Het reduceren van het aantal wilde zwijnen buiten de leefgebieden is dan ook één van de afspraken die het ministerie met provincies, als bevoegd gezag voor het beheer van populaties, heeft gemaakt.

Dilemma

Een infectie bij wilde zwijnen heeft niet alleen gevolgen voor de betreffende dieren en populatie, maar ook voor de varkenshouders en andere belanghebbenden. Vanuit het belang de kans van besmetting van wilde zwijnen te verkleinen is het wenselijk het aantal zwijnen te reduceren (zie Kamerbrief 12 oktober 2018). Anderzijds is het wild zwijn een beschermde diersoort en is de provincie, die verantwoordelijk is voor natuurbeleid, gehouden om de soort te beschermen. Wilde zwijnen vormen wel een risico, maar hebben ook een toegevoegde waarde voor de natuur en spelen een rol in verschillende natuurlijke processen. Verschillende betrokken organisaties of belanghebbenden, zoals varkenshouders of natuurorganisaties, particulieren en professionals, kijken elk vanuit hun eigen perspectief en belang naar dit dilemma en maakt zijn of haar eigen afwegingen.

1 EFSA report 'African Swine Fever in wild boar'. 12 June 2018. doi: 10.2903/j.efsa.2018.5344. EFSA Journal 2018;16(7):5344

2 EFSA report 'Risk assessment of African swine fever in the south-eastern countries of Europe'. 05 November 2019. DOI: 10.2903/j.efsa.2019.5861. EFSA Journal 2019;17(11):5861

3 Verslag deskundigengroep dierziekten AVP 19 september 2018

Het belang van de varkenshouderij wordt met de reductie van aantallen zwijnen behartigd, omdat het risico's vermindert. Een besmetting van een populatie wilde zwijnen is ook vanuit natuurbeschermingsoogpunt onwenselijk. Het is een ziekte die door de mens in Europa is geïntroduceerd en die leidt tot aanzienlijke sterfte onder de wilde zwijnen. Ook dat is een onwenselijke situatie. Het verlagen van het aantal wilde zwijnen verlaagt de kans van een besmetting van populaties.

Het dilemma wordt door alle deelnemers van de taskforce onderkend. De taskforce heeft dan ook mede tot doel de verschillende deelnemers hun standpunten te laten toelichten, anderen kennis te laten nemen van andere standpunten en belangen om vervolgens te komen tot een oplossing waarmee de taskforce kan instemmen.

Het gezamenlijke doel om het aantal zwijnen terug te dringen behoeft wellicht enige toelichting. In het DGF-convenant dat in 2019 is ondertekend staat: "De inzet met betrekking tot wilde zwijnen zal met name gericht zijn op een substantiële reductie van het aantal wilde zwijnen buiten de leefgebieden". In de bestuurlijke afspraak tussen provincies en LNV in oktober 2018 is het woord "substantieel" niet vermeld. De provincies hebben op basis van de afspraak in 2018 aangegeven de stand van wilde zwijnen buiten de leefgebieden te gaan verlagen. In het plan van aanpak AVP bij wilde zwijnen (dd. 12.10.2018) staat: "LNV en de provincie hebben de mogelijkheden besproken van het terugdringen van aantallen wilde zwijnen, vanuit preventief oogpunt. Streven is om buiten de aangewezen leefgebieden het aantal zwijnen actief te reduceren. Om de aantallen daadwerkelijk te kunnen verkleinen, zijn extra maatregelen bovenop het nu bestaande instrumentarium noodzakelijk. Het betreft zowel het tijdelijk toestaan van de zgn. bewegingsjachtmethode, als het gebruik van de geluiddemper. Hiertoe zijn inmiddels ook verscheidene acties ondernomen".

De terreinbeherende organisaties (TBO's) benadrukken het belang van een brede aanpak om de kans op introductie van AVP te beperken. De TBO's ondersteunen een gerichte verlaging van de populatie wilde zwijnen mits er wordt gewerkt met een gebiedsgerichte aanpak op basis van alle relevante gebiedskenmerken: omvang en ontwikkeling van de populatie zwijnen, ecologische kenmerken, aan- of juist afwezigheid van varkenshouderijbedrijven en de aanwezigheid van verkeerswegen (en hun intensiteit). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de bestaande overlegstructuren (FBE, zwijmentafels, etc.) en faunabeheerplannen.

Bevoegdheden en beleid

Beheer van wilde zwijnen vindt al lange tijd plaats. Sinds de inwerkingtreding van de Flora- en faunawet in 2002 zijn de provincies het bevoegd gezag en ligt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het faunabeheer primair bij de jachthouders met schadebestrijding als primaire taak van de grondgebruikers zelf. Sinds 2017 hebben de provincies deze bevoegdheid op grond van de Wet natuurbescherming. Het voorkómen en bestrijden van schade aan diverse belangen is een belangrijk onderdeel van faunabeheer.

Het wilde zwijn is een inheems beschermde diersoort. Gedeputeerde Staten verlenen ontheffing of geven opdracht aan de Faunabeheereenheid om het faunabeheer uit te voeren. De Faunabeheereenheid onderbouwt en beschrijft in haar faunabeheerplan de noodzaak tot ingrijpen in relatie tot schade en wettelijke belangen en de effectiviteit van de beoogde aanpak. Na consultatie van de in haar bestuur vertegenwoordigde maatschappelijke partijen legt de FBE het door haar vastgestelde faunabeheerplan voor aan Gedeputeerde Staten voor goedkeuring. Het faunabeheerplan dient daarmee tevens als aanvraag en onderbouwing van de door Gedeputeerde Staten af te geven ontheffingen.

De FBE schrijft de ontheffing door naar de in haar gebied werkzame uitvoerders (al dan niet door tussenkomst van lokale wildbeheereenheden (WBE's)) om het populatiebeheer en de schadebestrijding uit te voeren. Grondeigenaren en -gebruikers kunnen bij de in hun veld actieve jagers verzoeken het afschot conform het Faunabeheerplan te realiseren. Jachthouders zijn sinds de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming verplicht lid van een WBE. Hun inzet berust evenwel op vrijwilligheid, m.a.w. een jager kan niet gedwongen worden om afschot uit te voeren.

Er zijn voor wilde zwijnen drie leefgebieden aangewezen (de Veluwe, de Meinweg en het Meerlebroek). In die gebieden is het beheer gericht op instandhouding van de populaties. Buiten de aangewezen leefgebieden geldt geen instand-

houdingsverplichting voor (deel)populaties. Er is géén wettelijke basis het aantal tot nul te reduceren⁴. LNV heeft op Rijksoverheid.nl een document gepubliceerd waarin een toelichting wordt gegeven op het begrip nulstandsbeleid wilde zwijnen ('Toelichting nulstandsbeleid wilde zwijnen' 12 oktober 2018)⁵.

Het begrip 'nulstandsbeleid', zoals dat voorheen door veel provincies als term werd gehanteerd, was een beleidslijn, vaak neergelegd in een provinciale nota en eventueel door de FBE doorvertaald in het faunabeheerplan. Het is geen wettelijke verplichting. Inmiddels komen niet alleen in Gelderland en Limburg in het wild levende wilde zwijnen voor, maar ook in andere provincies. Met name in Noord-Brabant en Overijssel leven wilde zwijnen in grotere of kleinere aantallen. Veel van de populaties groeien in omvang, ook door migratie uit Duitsland en België. Provincies zien zich geconfronteerd met de realiteit van de groeiende populaties en de geconstateerde onmogelijkheid om in de praktijk een daadwerkelijke nulstand te bereiken buiten de leefgebieden, indien dat qua beleid gewenst is. De provincie Gelderland hanteert een nulstandsbeleid in hun terminologie. De andere provincies geven elk een andere invulling aan het beleid voor wilde zwijnen. Die kan variëren van streven om de populaties buiten de leefgebieden te reduceren ("richting nul") tot een zgn. nul-schadebeleid. Vanuit faunabeheeroptiek zijn zij hiertoe gerechtigd.

Zolang er geen besmetting met AVP bij wilde zwijnen heeft plaatsgevonden, heeft alleen de provincie bevoegdheden ten aanzien van het beheer van populaties in het wild levende zwijnen. De minister van LNV heeft geen bevoegdheden. Dit verandert wanneer er een besmetting met AVP bij wilde zwijnen wordt vastgesteld. Naast de bevoegdheden die de provincies dan nog hebben op grond van de natuurwetgeving krijgt de minister op dat moment, op grond van de veterinaire regelgeving (met het oog op bestrijding van besmettelijke dierziekten) wel bevoegdheden op grond van het Besluit 'niet-gehouden dieren'. Over de bevoegdheidsverdeling hebben de provincies en LNV afspraken gemaakt (zie het document "Verantwoordelijkheidsverdeling Rijk en provincie bij AVP besmetting wilde zwijnen" van 12 oktober 2018 op rijksoverheid.nl).

Provinciaal beleid

De provincies met wilde zwijnen hebben gemeen dat het beheer zich richt op het beperken en beheersbaar houden van de wilde zwijnenpopulatie. Verschillen zijn er echter ook.

Een van de verschillen is dat de Veluwe een geïsoleerd gebied is en dat de kans dat wilde zwijnen uit andere gebieden naar deze regio migreren niet groot is. Dat ligt anders bij de overige drie provincies: migratie van wilde zwijnen uit Duitsland en België komt geregeld voor. Dat betekent dat er voortdurend aanwas kan zijn van nieuwe zwijnen wat het beheer bemoeilijkt.

De provincie **Gelderland** voert al heel lang een heel strikt beleid uit: zwijnen zijn alleen toegelaten in de aangewezen gebieden op de Veluwe, daarbuiten worden zwijnen niet toegestaan. Een uitzondering vormde een gebied nabij Groesbeek, waar zwijnen tot 2018 wél door de provincie gedoogd werden. De Veluwe is minder voedselrijk en er zijn veel rasters en hekken. Bovendien is er geen migratie uit Duitsland of België naar de Veluwe. Dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld Groesbeek. Er zijn dus verschillen tussen deze en andere provincies, zowel wat betreft beleid als gebieds- en populatiekenmerken.

De provincie **Overijssel** heeft geen leefgebieden en geen nulstandsbeleid. Het beleid is schadegestuurd. Dat houdt in dat ze streeft de schade door wilde zwijnen minimaal te houden door schadebeheer en bestrijding. Overijssel voert dit schadebeleid op basis van de situatie zoals die was in 2014. In de natuurgebieden van Overijssel hebben wilde zwijnen een belangrijke rol in de ontwikkeling van de vegetatie. De beheer methoden zijn verruimd om reductie van de zwijnenpopulatie beter te faciliteren, indien het schadeniveau van 2014 of het aantal aanrijdingen met wilde zwijnen oploopt. Overijssel heeft wel diverse acties in gezet om het beheer te optimaliseren, zoals het toestaan van 24/7 jaarrond beheer in de vijf aangrenzende WBE's, en overleg en gezamenlijke jacht met Duitse faunabeheerders.

⁴ Plan van Aanpak Bestrijding van een besmetting van wilde zwijnen met Afrikaanse varkenspest, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 12.10.2018. Te vinden op www.rijksoverheid.nl

⁵ Plan van Aanpak Informatie Nulstandsbeleid wilde zwijnen, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 12.10.2018. Te vinden op www.rijksoverheid.nl

De provincie **Noord-Brabant** onderkent dat (een groeiende) wilde zwijnenpopulatie risico's met zich meebrengt en staat jachtaktehouders daarom alle wettelijk mogelijke middelen en methoden toe om wilde zwijnen te bejagen. Dat betekent echter niét dat de wilde zwijnenpopulatie in Brabant tot op het laatste exemplaar wordt uitgeroeid. De provincie ondersteunt regionale maatwerkoplossingen die enerzijds gericht zijn op een zo laag mogelijke zwijnenstand en anderzijds op het zoveel mogelijk beperken van de schade, een zogenaamde 'nul-schadeaanpak'.

In de provincie **Limburg** wordt een gedifferentieerde aanpak gevolgd. De provincie heeft een instandhoudingsplicht voor de populaties in de twee leefgebieden. Buiten die leefgebieden geldt geen instandhoudingsverplichting. De aanwezigheid van wilde zwijnen buiten de twee leefgebieden wordt echter wel als een gegeven beschouwd. In die gebieden volgt de provincie een schade-gestuurde aanpak waarbij nieuwe vestigingen van wilde zwijnen in de buurt van intensieve veehouderijen in noordwest Limburg actief worden tegengegaan. Hiernaast onderkent ook Limburg dat (een groeiende) wilde zwijnenpopulatie risico's met zich meebrengt en staat jachtaktehouders daarom alle wettelijk mogelijke middelen en methoden toe om wilde zwijnen te bejagen.

Huidige instrumentarium

De provincies hebben verschillende middelen om hun beleid te kunnen (laten) uitvoeren. Zij zetten deze in om invulling te geven aan de intentie de aantallen wilde zwijnen te reduceren. Dit doen zij in samenwerking met de WBE's die het provinciale faunabeleid uitvoeren. Bij de opsomming hieronder is in het algemeen geen onderscheid gemaakt tussen de provincies.

Technische instrumenten voor beheer

- Reguliere beheermethode (aanzitjacht). Deze methode wordt al decennia gebruikt. De gemiddelde duur om een zwijn te schieten is ongeveer 40 uur maar dit kan per gebied verschillen en loopt in de praktijk zeer uiteen. De duur hangt onder andere af van bejagingsdruk en populatiegrootte.
- Beperkte bewegingsjacht. Sinds het najaar van 2018 is een beperkte bewegingsjacht toegestaan, waarbij met maximaal zes mensen en drie aangeliende honden de zwijnen langzaam in de richting van een of meer schutter(s) worden 'gedirigeerd'. Doel daarvan is de efficiëntie van beheer te verhogen.
- Op provinciaal niveau is geregeld dat bewegingsjachten worden gemeld bij de FBE, zodat tussentijdse evaluaties mogelijk zijn en van alle ervaringen kan worden geleerd.
- De provincies hebben ook de mogelijkheid geboden om nachtzichtapparatuur (eventueel d.m.v. subsidies) te gebruiken.
- Inzet van vangkooien.
- In Limburg bestaat de mogelijkheid gebruik te maken van afwijkende munitie (Brennekepatroon voor afschot dichtbij en reewildpatroon voor afschot tot 30kg).
- Geluiddemper. Door het gebruik van een geluiddemper kan het zwijn niet goed bepalen waar het schot en dus het gevaar vandaan komt. Dit kan de efficiëntie van de jager verhogen. Volgens de huidige machtiging ingevolge de Wet wapens en munitie (Wwm) mag de geluiddemper door particuliere jagers uitsluitend worden toegepast om wilde zwijnen te schieten ter preventie van AVP en niet voor andere diersoorten. In andere provincies, waaronder Gelderland, mag een geluiddemper volgens de wet Natuurbescherming ook worden gebruikt voor het beheren van andere soorten zoals reeën, edelherten en ganzen.
- Door middel van cofinanciering van maximaal 50% heeft Limburg een subsidieregeling ingesteld voor de aanschaf of het plaatsen van duurzame preventieve maatregelen en/of middelen ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen of vee in de bedrijfsmatige landbouw, veroorzaakt door in het wild levende beschermde diersoorten. Deze regeling is tevens van toepassing voor praktijkgericht onderzoek gericht op het voorkomen van schade aan onder andere gewassen of vee veroorzaakt door in het wild levende beschermde diersoorten. Dat is een kanteling in het beleid waarbij uitkering bij schade wordt gekanteld naar preventieve maatregelen.
- Alhoewel deze regeling niet tot stand is gekomen met preventie AVP in gedachten kan deze wel indirect dit doel dienen. Zo kan het strategisch plaatsen van rasters rondom landbouwpercelen schade voorkomen aan gewassen en de doorgang naar het bedrijf voor wildlife bemoeilijken.

Juridische en andere instrumenten

- Er wordt vorm gegeven aan een ondersteuningsteam Wildbeheereenheden en zwartwild-coördinatoren.
- In Limburg en Noord-Brabant zijn er schadetafels / 'wilde-zwijnentafels' ingesteld waarin lokaal de betrokken partijen (boeren, gemeenten, WBE's etc.) in het kader van wild zwijnbeheer de situatie bespreken en acties onderling afstemmen.

- Opdrachtverlening. De provincie kan bij uiterste noodzaak op verzoek van de FBE, buiten de toestemming van grondeigenaren om, een opdracht geven om de stand te verlagen.
- De ontheffingen voor afschot zijn inmiddels dag en nacht (24/7) inzetbaar (ook op zon- en feestdagen).
- Gebruik van nachtzichtapparatuur, vangkooien, afwijkende munitie is mogelijk gemaakt.
- Verruiming van het gebruik van lokvoer.

Monitoring aantallen wilde zwijnen

Op dit moment worden populaties wilde zwijnen gemonitord op basis van tellingen door de WBE's en terreinbeheerders. Die methode geeft niet het exacte aantal wilde zwijnen in een bepaald gebied weer, omdat de telling is gebaseerd op waarnemingen door tellers, aangevuld met jaarrond waarnemingen van jagers, op afschot, schade veroorzaakt door wilde zwijnen en op verkeersslachtoffers. Cijfers van afschot en/of tellingen zeggen niet één op één iets over populatieomvang, maar geven wel inzicht in de trend, dat wil zeggen een aantalstoename of –afname van de populatie, mits jaarlijks op de zelfde manier uitgevoerd. Datzelfde geldt ook voor cijfers over verkeersslachtoffers, over schade of over observaties in het veld. De monitoring is op deelpopulatie-/gebiedsniveau, wat soms ook de extrapolatie voor een hele provincie bemoeilijkt (als niet alle deelpopulaties in de provincie worden geteld). Voor sommige provincies wordt dit nog extra ingewikkeld door de migratie van zwijnen uit Duitsland en België.

De efficiëntie en het effect van het beheer hangen onder andere af van de dichtheid van de zwijnenpopulaties, of het nieuwe of oude gebieden betreft waar wilde zwijnen worden aangetroffen en de ervaring van de jagers. Specifieke aantallen te reduceren zwijnen of aantallen zwijnen in een gebied kunnen niet worden gegeven. Zoals aangegeven lenen de bovengenoemde indicatoren zich daar niet voor en een goede methode om aantallen zwijnen in een gebied vast te stellen is er niet. De cijfers kunnen mogelijk wel een trend weergeven, maar de periode waarover de cijfers nu beschikbaar zijn (oktober 2018-februari 2020) is te kort, omdat veel middelen pas onlangs beschikbaar zijn gekomen en er nog onvoldoende gegevens zijn verkregen. Daarnaast hebben de provincies samen met de faunabeheereenheden, wildbeheereenheden en jagers tijd nodig om bekend te raken en ervaring op te doen met de nieuwe middelen en methoden en om kennis op te doen over de wijze deze op een veilige manier in te zetten.

Optimalisatie bestand instrumentarium

Aanbeveling 2.1: Risico-inventarisatie per gebied - differentiatie in populatiebeheer per terrein

In bepaalde gebieden is de kans groter dat AVP in de populatie wilde zwijnen wordt geïntroduceerd dan in andere door bijvoorbeeld de nabijheid van parkeerplaatsen met veel internationaal verkeer en kans op contact tussen afval en wilde zwijnen. Ook zijn er gebieden waar een besmetting van wilde zwijnen meer gevolgen kan hebben voor de varkenshouderij of andere sectoren dan in andere gebieden of waar de bestrijding van AVP bij wilde zwijnen door bijvoorbeeld elementen in het landschap wordt bemoeilijkt. De mogelijk (economische) gevolgen van een besmetting op de varkenshouderij vallen buiten deze aanbeveling.

Een goed onderbouwde risicoanalyse, na het vaststellen van de risicofactoren, waarin de aanwezigheid van zwijnenpopulaties in Nederland wordt vergeleken met locaties waar de kans op een introductie van AVP het grootst is helpt bij het aanwijzen van urgentiegebieden. Ook de aanwezigheid van intensieve varkenshouderijen dient in deze risicoanalyse te worden meegenomen. In deze gebieden zal het beheer (of de reductie van) het aantal wilde zwijnen van groter belang zijn dan in andere gebieden. Zo wordt de reductie van aantallen zwijnen specifiek gemaakt per terrein (een gedifferentieerde aanpak).

Het gaat bij een risicoanalyse om risico's wat betreft de kans op introductie van AVP virus en om de consequenties van een introductie. De risico-inventarisatie per gebied wordt vervolgens gebruikt om optimaal beheer specifiek per gebied uit te werken. Op deze wijze komt er een differentiatie in beheer per terrein tot stand wat een genuanceerder beleid laat zien. Dit helpt bij het prioriteren van maatregelen en van een gebiedsgerichte aanpak.

Deze analyse houdt onder andere in: een inventarisatie van de doelstellingen van de terreinen, de locatie, mogelijke beheermethoden, de nabijheid van varkenshouderijen, de nabijheid van parkeerplaatsen langs grote wegen, bezoekers, kwantificeren van de risicofactoren en de impact van een besmetting op een gebied.

Hierbij dient tevens duidelijkheid en draagvlak bij terreineigenaren te worden georganiseerd om het beheer van wilde zwijnenpopulaties op hun terrein te stimuleren. Dit kan door middel van het stimuleren van communicatie en

coördinatie. Het nalaten van beheer van wilde zwijnen is niet aan de orde. Bovendien betekent het uitvoeren van de risicoanalyse niet dat het uitvoeren van andere acties, voor zo ver hieraan niet direct gerelateerd, worden uitgesteld.

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	Provincies
Betrokkenen	Provincies, TBO's en andere terreineigenaren, FBEs, LNV, WBVR, POV
Indicatie kosten	Nader te bepalen
Financier	Provincies, LNV

Aanbeveling 2.2: Evaluatie bestaand instrumentarium: inzet en effectiviteit

Door nog onvoldoende ervaring met het (recent) ter beschikking gesteld instrumentarium voor zwijnenbeheer is nu niet bekend welke beheerinstrumenten of beheermethoden het beste werken, of ze efficiënt zijn en of ze een meerwaarde hebben ten opzichte van het eerdere, al langer bestaande instrumentarium (van voor 2018). Meer inzicht in de efficiëntie en werkbaarheid kan mogelijk leiden tot verbeteringen.

Sommige instrumenten zijn pas net beschikbaar gekomen of zijn pas recent ingezet. Met de cijfers en de ervaringen vanuit het veld van de afgelopen jaren wordt in het voorjaar van 2020 de efficiëntie van de methoden geëvalueerd. Met de gegevens kan echter nog geen trend worden vastgesteld. Daarvoor is het nodig om over langere tijd gegevens te verzamelen.

Daarnaast kan nog worden uitgezocht welke andere maatregelen kunnen worden uitgevoerd, uitgaande van ervaringen uit het verleden, zoals het plaatsen van afrastering om schade aan gewassen te voorkomen. Verschillende provincies verstrekken subsidies voor bijvoorbeeld het afrasteren van locaties ter voorkoming van schade aan gewassen. In de provincie Limburg en Noord-Brabant zijn dergelijke subsidies beschikbaar (geweest). De provincie Limburg heeft bijvoorbeeld een subsidieregeling (cofinanciering van maximaal 50%) voor de aanschaf of het plaatsen van duurzame preventieve maatregelen en/of middelen ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen of vee in de bedrijfsmatige landbouw, veroorzaakt door in het wild levende beschermde diersoorten. Deze regeling is tevens van toepassing voor praktijkgericht onderzoek gericht op het voorkomen van schade. Alhoewel deze regeling niet tot stand is gekomen met preventie AVP in gedachten kan deze wel indirect dit doel dienen. Zo kan het strategisch plaatsen van rasters rondom landbouwpercelen schade voorkomen aan gewassen en de doorgang naar het bedrijf voor in het wild levende dieren bemoeilijken. De mogelijkheden van dergelijke instrumenten kunnen nog verder worden uitgezocht.

Uitwerking	Maart 2020 – September 2020
Eigenaar	Provincies en LNV
Betrokkenen	Provincies, TBO's, FBE, POV en LNV
Indicatie kosten	Nader te bepalen

Aanbeveling 2.3: Optimaliseren van de beheermethoden

Deze aanbeveling bestaat uit vier delen:

- 2.3a Melden van bewegingsjacht
- 2.3b t/m 2.3d Verbeteren en evalueren van inzet van nieuwe instrumenten (bewegingsjacht, gebruik demper, vangkooien)

Met de nieuwe beheermethoden is nog niet veel ervaring opgedaan. Sommige personen die de methoden al hebben toegepast of willen toepassen hebben enkele mogelijke knelpunten benoemd. Hoewel dus nog geen evaluatie heeft plaatsgevonden, is de aanbeveling de methoden te optimaliseren.

De bewegingsjacht wordt nu nog beperkt uitgevoerd. WBE's hebben beperkte of geen ervaring met de in Nederland toegelaten vorm van bewegingsjacht in Nederlandse terreinen. Daarom zijn de jagers voorzichtig met deze manier van jagen. Uit de eerste ervaringen blijkt wel dat deze manier van jagen kan worden verbeterd.

Ook andere methoden voor effectief beheer zouden wellicht kunnen worden geoptimaliseerd: de demper zou bijvoorbeeld slechts mondjesmaat worden gebruikt omdat deze alleen mag worden ingezet bij het afschot van wilde zwijnen. Voor en na het monteren van de demper dient het geweer opnieuw te worden ingeschoten (wat elders gebeurt). Dat maakt het gebruik ervan omslachtig en daarom is er tot nu toe niet veel gebruik van gemaakt. De evaluatie van de methoden kan hiervoor meer informatie opleveren.

- a. Voor de provincies is het zinvol te weten of en op welke wijze een bewegingsjacht wordt uitgevoerd (ook indien er geen afschot heeft plaatsgevonden). De provincies NB en LI hebben daarom in hun lokale ontheffingen opgenomen dat jagers melding doen bij de FBE over iedere bewegingsjacht die ze hebben gehouden. Provincies kunnen voorwaarden opnemen in ontheffingen en doen dat ook. Dit punt kan in de ontheffing voor afschot van wilde zwijnen worden opgenomen.
- b. Het aanlijnen van honden bij de bewegingsjacht is een discussiepunt, vanwege mogelijk gevaar voor de hondenbegeleider. Als een wild zwijn zich bedreigd voelt en de hond aanvalt, kan dit gevolg hebben voor de begeleider. Naar verluidt is dit voor sommigen een reden om niet aan een bewegingsjacht mee te doen. Onderzocht moet worden hoe reëel dit gevaar is en welke mogelijkheden er zijn dit vermeende risico te minimaliseren.
- c. Bredere toepassing toestaan voor het gebruik van de geluiddemper. De demper is nu alleen toegestaan voor het beheer van wilde zwijnen ter preventie van AVP. Het is voor jagers omslachtig, omdat zij niet alleen wilde zwijnen beheren. Ook dit leidt er toe dat de demper nog niet vaak wordt gebruikt. Het verzoek ligt op het moment van schrijven van deze roadmap bij Ministerie van Justitie en Veiligheid.
- d. Vangkooien worden nog niet stelselmatig en veelvuldig gebruikt bij het beheer van wilde zwijnenpopulaties. Omdat deze methode efficiënt lijkt te zijn, is de aanbeveling om meer gebruik te maken van vangkooien en het gebruik ervan te evalueren.

De aanbeveling is te bekijken of er belemmeringen zijn voor de inzet van de methoden, die te kwantificeren, de risico's van aanpassingen in kaart te brengen en oplossingen aan te dragen. De evaluatie van de nieuwe jachtmethoden, zoals gepland voor 2020, draagt daaraan bij.

Uitwerking	September 2020 – September 2021
Eigenaar	Provincies
Betrokkenen	Provincies, TBO's, FBE, POV en LNV
Indicatie kosten	Nader te bepalen

Aanbeveling 2.4: Onderzoek naar aantallen wilde zwijnen

Het is nu niet mogelijk om concrete afspraken te maken over aantallen wilde zwijnen buiten de drie aangewezen leefgebieden, noch kan de vraag of het aantal wilde zwijnen is gereduceerd ten opzichte van de situatie voor oktober 2018 worden beantwoord. Er is nu geen goede methode om het aantal wilde zwijnen in een gebied vast te stellen. Op dit moment wordt de populatie wilde zwijnen in de leefgebieden gemonitord op basis van tellingen en buiten de leefgebieden in sommige provincies door schattingen door de WBE's. Dit geeft wel een beeld van het aantal, maar het is een grove schatting. Ook andere cijfers, zoals over afschot, aanrijdingen of schademeldingen, zijn indicatoren, maar die zijn evenmin één op één gerelateerd aan aantallen zwijnen. Er worden wel gegevens verzameld over langere tijd die kunnen helpen om trends vast te stellen.

Er is behoefte aan een betere meetmethode om aantallen wilde zwijnen te bepalen. In opdracht van de provincies Noord-Brabant en Limburg en LNV is begin 2020 een onderzoeksproject gestart om hiervoor een betere meetmethode te ontwikkelen. De looptijd van dit onderzoeksproject is twee jaar en is gestart in februari 2020. Doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in werkelijke aantallen wilde zwijnen om zo de monitoringmethoden van wilde zwijvenaantallen te verbeteren. Met deze methoden zou een beter beeld worden verkregen van de werkelijke stand van populaties.

Uitwerking	Februari 2020 – September 2022
Eigenaar	Provincies NB en LI en LNV
Betrokkenen	Provincies, TBO's en andere terreineigenaren, FBE, LNV
Uitvoerende	WENR
Vastgestelde kosten	€ 270.000 incl. btw
Financier	Provincies NB en LI, LNV

Aanbeveling 2.5: Operationalisering gebiedsgerichte aanpak

Bovenstaande aanbevelingen, methoden, gegevens en instrumenten komen samen in aanbeveling 2.5, de operationalisering van de gebiedsgerichte aanpak. Bij het uitwerken en opvolgen van de aanbevelingen wordt rekening gehouden met al gemaakte afspraken, al bestaande gebiedsplannen en overlegstructuren. Gebiedsplannen zijn echter niet statisch en worden regelmatig opnieuw bekeken en geëvalueerd. De aanbevelingen leiden dus tot optimalisatie van bestaande en helpen bij het opstellen van nieuwe gebiedsplannen.

De structuur voor het ontwikkelen of optimaliseren van een gebiedsgerichte aanpak is al beschikbaar. Op lokaal niveau kunnen betrokken partijen via de al bestaande gebiedstafels / schadetafels / zwijntafels de plannen en aanpak bespreken, evalueren en kunnen zij, indien nodig, acties inzetten. Er zijn, naast de kennis en ervaringen van WBE's, indicatoren beschikbaar zoals afschotcijfers, aantal schademeldingen en aanrijdingen, die kunnen helpen bij het opstellen of optimaliseren van gebiedsplannen. Gaandeweg zullen ook de nieuwe beheermethoden worden ingezet en wordt daar meer ervaring mee opgedaan. Ook komen er meer gegevens uit het onderzoek van WENR beschikbaar die kunnen helpen bij het verder vastleggen van de gebiedsgerichte aanpak en gebiedsplannen.

Nadat de risicobepaling van een bepaald gebied is opgeleverd moet er specifiek worden gekeken hoe het beheer (indien nodig) wordt aangescherpt. Met de bevindingen en beschikbaar komende gegevens wordt de komende jaren geregeld gemonitord of de acties die worden ingezet en afspraken die zijn gemaakt resultaat hebben. Gesprekken en overleggen over gebiedsgerichte aanpak moeten regelmatig worden gevoerd (bijv. 2x per jaar) waarbij voldoende aandacht moet zijn voor het nakomen van de afspraken. Bepaald wordt ook hoe effectief de gebiedstafels zijn, welke acties er zijn ingezet, wat de inzet was en wat daarvan de resultaten zijn. De rol van de FBE wordt hiermee vergroot en zij zullen worden aangesproken door de provincies op het moment dat nodig is.

Uitwerking	Continu, vanaf maart 2020
Eigenaar	FBE
Betrokkenen	Provincies, TBO's en andere terreineigenaren, FBE, WBE, POV en LNV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget of eventueel nader te bepalen

Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties

Alvorens nieuwe instrumenten te bedenken of te introduceren dient er eerst voldoende ervaring te worden opgedaan met bestaande en recent mogelijk gemaakte instrumenten en methoden. Mogelijk leidt eventuele optimalisering van de instrumenten al tot het beoogde gezamenlijke doel: verlagen van het aantal wilde zwijnen buiten de leefgebieden.

Aanbeveling 2.6: Kennis, ervaring, opleiding jachthouders

Het beheer van de populatie is afhankelijk van de vrijwillige inzet van jagers. Jagers zullen actief moeten worden gestimuleerd tot de uitvoering van het provinciaal beleid. Het jagersbestand is aan vergrijzing onderhevig en de kennis over en de ervaring met de 'beperkte bewegingsjacht' in het Nederlandse landschap zijn beperkt. Bovendien kost de aanschaf van materiaal veel geld. Om die reden zal er extra stimulering moeten komen om de jacht op wilde zwijnen door jagers te vergemakkelijken.

Naast de kosten die jagers maken bij de voorbereidingen van het beheer van wilde zwijnen lukt het ze vaak niet meer om geschoten wilde zwijnen te vermarkten. Zij moeten aanvullende kosten maken om van het karkas af te komen. Daarom zijn de volgende aanbevelingen gedaan:

- Plaats bruikbare en duidelijke informatie op websites: de jagersvereniging wordt verzocht nog actiever informatie en waarschuwingen over verspreiding van AVP door jachtactiviteiten in andere lidstaten te delen met haar achterban, bijv. in bijeenkomsten.
- Investeer extra in de opleiding van nieuwe jagers.
- Stimuleer jagers bij de aanschaf van materiaal om de jacht op wilde zwijnen te vergemakkelijken. Deze stimulans kan zitten in de aanschaf van dempers, nachtzichtapparatuur, vangkooien, opleiding etc.
- Stimuleer de uitwisseling van ervaringen tussen jagers, de samenwerking tussen jagers en tussen TBO's, provincies, FBE's, WBE's en gemeenten om het populatiebeheer van wilde zwijnen te optimaliseren. Een optie (binnen een regio) is het inzetten van professionele proces-coördinatoren die gesprekken tussen de verschillende organisaties en/of partijen kunnen begeleiden en/of door mensen uit het gebied op te leiden tot proces-coördinator. Tevens wordt intensievere afstemming tussen provincies bepleit. Bestaande structuren (zwijgentafels, FBE's en zwartwild commissies) kunnen hiervoor worden gebruikt. De gesprekken en overlegstructuren tussen deze organisaties zijn er al deels.
- Stimuleer of organiseer de afzet van karkassen van wilde zwijnen, zodat er geen vlees verloren gaat (maak bijvoorbeeld gebruik van het concept: www.koopeenvarken.nl; "www.koopeenwildzwijn.nl").

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	FBE's / WBE's
Betrokkenen	Provincies, TBO's, FBE, KNJV, LNV
Uitvoerende	Nader te bepalen
Financier	Provincies / LNV

Aanbeveling 2.7: mogelijke aanpassing/verduidelijking wet en regelgeving

Door sommige belanghebbenden wordt aangegeven dat er sprake zou zijn van onduidelijke wet- en regelgeving. Niet duidelijk is gemaakt echter om welke regelgeving het dan gaat. Ook zijn er nog zaken omtrent de jacht op wilde zwijnen niet geheel duidelijk. Zolang dit geluiden zijn zonder concrete voorbeelden of zaken kunnen er geen verbeteringen worden aangebracht. Wat wel bekend is, is dat verschillende gemeenten op verschillende wijze omgaan met de verwerking van afval van geschoten wilde zwijnen. Verschillende partijen wijzen naar elkaar omtrent de afvoer van afval dat ontstaat na verwerking van het karkas (denk daarbij aan het maag-darmpakket van geschoten wild).

1. Inventariseer welke regelgeving tot onduidelijkheid leidt en wat eventueel verbetering behoeft.
2. Organiseer de verwerking van afval van wilde zwijnenkarkassen.
3. Duidt de term nulstandsbeleid en draag het vervallen van deze term hiervan actief uit. In Nederland is er op dit moment sprake van 'leefgebieden' of 'niet-leefgebieden'. De uitleg ervan net als de uitleg over nulstand staat in een document dat is gepubliceerd door LNV (rijksoverheid.nl).

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	Provincies, FBE's, KNJV, LNV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Thema 3

Voorkom Afrikaanse varkenspest

In Europa is Afrikaanse varkenspest in opmars.
Deze ernstige dierziekte bedreigt miljoenen gehouden
varkens en wilde zwijnen.

Afrikaanse varkenspest is niet besmettelijk voor mensen.
Het virus wordt onder andere overgebracht via besmet
varkensvlees, zoals ham of worst. Wilde zwijnen kunnen
worden besmet als zij besmette levensmiddelen vinden
en opeten.

Laat daarom etensresten uitsluitend achter in
een afgesloten afvalbak!

Voor meer informatie: www.nvwa.nl

Nederlandse Voedsel- en
Warenautoriteit
Ministerie van Landbouw,
Natuur en Voedselkwaliteit

Warning!

Highly contagious African Swine Fever has been spreading through Europe and is now a threat for millions of domestic pigs and wild boar.

This disease, which is not dangerous for humans, can be transmitted by food. Please make sure that all leftover food is put in sealed waste containers!

Achtung!

Die hochansteckende Afrikanische Schweinepest breitet sich in Europa aus und bedroht Millionen Haus- und Wildschweine.

Lebensmittel können diese, für den Menschen ungefährliche, Krankheit übertragen. Bitte werfen Sie Speisereste nur in verschlossene Müllbehälter!

Uwaga!

Na terenie Europy rozprzestrzenia się w wysokim stopniu zakaźna choroba zwierzęca - afrykański pomor szwin - stanowiąc zagrożenie dla milionów sztuk hodowlanej trzody chlewnej oraz pogłowia dzików.

To niebezpiecznym zagrożeniem dla człowieka choroba może być także przenoszona przez żywność (mięso wieprzowe tj. szynki lub kiełbasa). Dzikie mogą się zarazić poprzez zjedzone skażone pożywienie. Dlatego prosimy wyrzucać resztki żywności wyłącznie do zamkniętych pojemników na śmieci i odpady.

Risico's menselijk handelen

Inleiding

Over korte afstand verspreidt AVP virus door direct contact tussen besmette en niet-besmette varkens. Over langere afstanden verspreidt het virus vooral door indirect contact, dat eigenlijk alleen samenhangt met menselijk handelen. Verspreiding gebeurt in dat geval via transporten van besmette dieren, via met virus gecontamineerde wagens en materialen, kleding en schoeisel, door het achterlaten van producten met vlees van besmette varkens op plekken waar varkens dit kunnen opeten etc. De spreiding via de lucht is geen belangrijke factor, net zo min als verspreiding via insecten of (aas etende) vogels.

Alle materialen die in contact zijn geweest met besmette varkens of besmette wilde zwijnen kunnen zijn gecontamineerd: verontreiniging gebeurt door contact met mest, urine, bloed, speeksel en weefsels van besmette varkens. Ook vlees en organen van besmette varkens kunnen virus bevatten. Dit levert geen gevaar op voor mensen, maar als dat wordt gevoerd aan varkens, al dan niet bewust, wordt het varken besmet.

Het virus is resistent en kan onder gunstige omstandigheden langdurig besmettelijk blijven. Hoe lang hangt onder andere af van de omgevingstemperatuur en de luchtvochtigheid. In een vriezer kan virus in vlees wel jaren infectieus blijven. Het virus wordt geïnactiveerd door onder andere verhitting en het gebruik van desinfectantia.

Bioveiligheidsmaatregelen en het achterwege laten van het verwerken van producten van besmette varkens in etenswaren zijn de geëigende manieren om verspreiding over grote afstand te voorkómen. Veel professionals kennen de risico's en weten wat de manieren zijn om verspreiding te voorkómen. Toch zijn er nog mensen, professionals of burgers, die de gevaren niet of onvoldoende onderkennen of wellicht doelbewust zaken veronachtzamen.

Om de kans op verspreiding via menselijk handelen te verkleinen zijn tal van maatregelen mogelijk. Het komt samen-gevat neer op reiniging en ontsmetting (R&O) van materialen, het nemen van hygiënemaatregelen, het nalaten van het (al dan niet bewust) voeren van keukenafval (voedselresten) aan varkens en daarmee samenhangend het niet achterlaten van varkensvleesproducten in een omgeving met wilde zwijnen of varkens.

Huidige instrumenten

Er is in Nederland een aantal preventieve maatregelen van toepassing indien in een land (EU lidstaat of derde land) een besmetting van een dierziekte is bij gehouden dieren. Ook zijn sinds de eerste besmettingen in de oostelijke EU-lidstaten, in 20014, verschillende acties uitgevoerd of worden uitgevoerd.

- Geladen vervoermiddelen waarmee in Nederland evenhoevigen worden gebracht worden eerst gelost, waarna ter plekke een eerste R&O plaatsvindt, waarna dit nogmaals (tweede R&O) gebeurt op een erkende R&O-plaats (artikel 34 van de regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's).
- Vervoermiddelen voor evenhoevigen die leeg terugkomen uit derde landen waar een uitbraak is geweest van een bestrijdingsplichtige ziekte moeten onmiddellijk na binnenkomst in Nederland een tweede R&O ondergaan op een erkende R&O-plaats (art. 35 van de regeling preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE's).
- De NVWA voert een 100% administratieve controle uit op de uitvoering van de tweede R&O; de NVWA heeft ook het fysieke toezicht op de R&O van vervoermiddelen geïntensiveerd.
- Er vinden risico-gebaseerde controles plaats door de douane op bagage van passagiers; dit zijn bestaande afspraken tussen NVWA en douane.
- Varkenshouders en andere professionals uit de varkenssectoren worden geregeld op de risico's gewezen en dringend verzocht passende bioveiligheidsmaatregelen te nemen.
- LNV heeft een preventieteam opgericht om nieuwe doelgroepen te identificeren die LNV kan informeren over risico's en eventuele maatregelen die ze kunnen nemen. Het preventieteam bestaat uit vertegenwoordigers van COV, KNMvD, KNJV, POV, V&LNL, NBvH, Nevedi, GD, Vion, NVWA, LNV. Het preventieteam komt geregeld bij elkaar en identificeert

specifieke doelgroepen voor aanvullende informatievoorziening. Tevens wordt in dit overleg gesproken over mogelijke aanvullende maatregelen met betrekking tot bijvoorbeeld transport vanuit besmette gebieden of andere acties die de kans op introductie kunnen verkleinen.

- Rijkswaterstaat (RWS) en de provincies hebben informatieborden geplaatst bij parkeerplaatsen in de buurt van populaties wilde zwijnen (najaar 2018) om bezoekers er op te attenderen geen voedselresten achter te laten.
- Er zijn mondelinge afspraken gemaakt over het legen en reinigen van vuilnisbakken op deze parkeerplaatsen (afspraken met RWS, najaar 2018). Het preventieteam heeft een aantal parkeerplaatsen geïnspecteerd en de bevindingen gebundeld in een overzicht. De bevindingen zijn aan RWS teruggekoppeld.
- Flyers en posters, in een aantal talen, zijn beschikbaar op de website van de NVWA. Ook Wageningen Bioveterinary Research (WBVR, het nationale referentielaboratorium), en het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) hebben informatie op hun websites gepubliceerd. Ook andere belanghebbenden informeren hun achterban zoals GD, POV, de hobbyverenigingen en de Jagersvereniging.
- Er vindt geregeld overleg plaats in nationale en internationale gremia: Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed (Scopaff), bijeenkomsten van Chief Veterinary Officers (CVO) (in de EU, en wereldwijd bij de jaarlijkse bijeenkomst van de Wereldorganisatie voor Diergezondheid OIE), de Landbouw- en Visserijraad, OIE meetings, overleg met sectorpartijen in Nederland, bilateraal met overheden uit Duitsland en België, Standing Group of Experts (SGE GF TAD), overleg met collega's (ambtelijk of bij verenigingen) in de Benelux, etc.
- LNV verzorgt geregeld updates van de ontwikkelingen over de epidemiologische situatie, maatregelen (o.a. binnen de Europese Unie), OIE standaard, etc.
- WBVR voert een aantal onderzoeken uit gefinancierd door LNV. Dit betreft het onderzoek in het kader van wettelijke onderzoekstaken (WOT). WBVR rapporteert halfjaarlijks aan LNV.
 - "Rapid risk assessment tool (RRAT)". Hiermee wordt het introductierisico van besmettelijke dierziekten beoordeeld op basis van semi-kwantitatieve risicoscores. De tool evalueert het introductierisico via handel in levende dieren en handel in dierlijke producten en evalueert onder andere het risico voor Afrikaanse varkenspest (AVP). Dit project loopt door in 2020.
 - "AVP: introductiekansen en preventie (AVIP)". In dit onderzoek worden de belangrijkste routes voor introductie van AVP in de Nederlandse varkenssector of wilde zwijnenpopulatie vanuit Oost-Europa in kaart gebracht. Ook wordt informatie verzameld om de kans op introductie via deze routes te beoordelen en preventieve maatregelen geïdentificeerd en geëvalueerd. Dit project is gestart in 2019 en loopt tot december 2021.
- De Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging en de Europese federatie voor Jagen en wildconservatie (FACE) informeren op hun website hun achterban over de ontwikkelingen rondom AVP en over hygiëne- en andere voorzorgsmaatregelen⁶. De Nederlandse organisatie voor jacht en grondbeheer (NOJG) geeft eveneens informatie over AVP op de website.

Optimalisatie van huidige instrumenten en identificeren nieuwe doelgroepen

Aanbeveling 3.1: risico's van bepaalde materialen en routes in kaart brengen en mogelijk verlagen

Er worden verschillende foerageproducten (stro, hooi, gras, andere voedermiddelen) en andere producten vanuit Oost-Europa naar Nederland getransporteerd. Het is mogelijk dat hiermee risico's ontstaan met betrekking tot introductie van AVP door contaminatie van dergelijke producten met virus uit een kadaver of uit bijvoorbeeld mest. Diverse factoren, waaronder de condities waarin het product bewaard wordt en waar het terecht komt, bepalen uiteindelijk de kans op besmetting. Veel hierover is echter nog onduidelijk. Verondersteld wordt dat een grote kans op introductie van AVP lijkt te zijn geassocieerd met de import van vers-gevoerd gras/graan/maïs. Naast fourageproducten is er ook transport van kalveren en wordt er in het buitenland gejaagd, ook in landen met geconstateerde AVP besmettingen in wilde zwijnen. Transportbewegingen die hierdoor plaatsvinden kunnen een mogelijk risico vormen voor de verspreiding van AVP naar Nederland. Een ander mogelijk risico hangt samen met wagens die mest transporteren of andere wagens die uit besmette gebieden komen en die niet onder de verplichting van een extra R&O vallen.

⁶ <https://www.jagersvereniging.nl/jagen/ecologie/afrikaanse-varkenspest> en www.face.eu

EFSA heeft een enquête gehouden in de EU om te inventariseren hoe groot de stroom aan dergelijke producten is en wat de bijbehorende risico's kunnen zijn. EFSA zal hierover, 'the ability of products or materials to present a risk to transmit ASF virus', een 'scientific opinion' opstellen, op verzoek van de Europese Commissie. Het rapport wordt juni 2020 verwacht. Ook WBVR doet onderzoek naar handelsstromen en bijbehorende risico's.

Naast de al lopende projecten hierover is een aanbeveling om nog de risico's van fourageproducten, jagen in het buitenland en de kalvertransporten in beeld te brengen en de gerelateerde organisaties te vragen hun leden/werknemers actief te informeren over preventie en risico's. Voor zover dat niet al is gedaan of loopt zal deze inventarisatie worden uitgevoerd.

Uitwerking	Maart 2020 – December 2020
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	POV, WBVR, LNV, KNJV, Vee & Logistiek NL, Nevedi
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Aanbeveling 3.2: controle op dubbele R&O van wagens die terugkeren uit landen met uitbraken

Er is een verplichting voor een tweede R&O van wagens die leeg terugkeren uit landen met een uitbraak van een bestrijdingsplichtige dierziekte bij gehouden dieren. De NVWA voert administratieve controles uit (100%) en fysieke controles op de wasplaats. Het is de NVWA bekend dat chauffeurs die vertrekken uit een lidstaat met een uitbraak via een andere, niet-besmette lidstaat kunnen terugrijden. Dan is uit de administratie niet meer te herleiden dat de vervoermiddelen uit een besmet land zijn vertrokken en zou de tweede R&O niet (hoeven) worden uitgevoerd. De aanbeveling is om controles op te voeren en te bezien of er meer inzicht in de routes van wagens kan worden verkregen.

Uitwerking	Continu
Eigenaar	NVWA
Betrokkenen	LNV, NVWA, Vee & Logistiek NL
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Aanbeveling 3.3: communicatiestrategie optimaliseren

Sinds de eerste uitbraken van AVP in Europa in 2014 is er door de verschillende betrokken partijen veelvuldig gecommuniceerd over de risico's van AVP en mogelijke preventieve maatregelen die er genomen kunnen en moeten worden. Het is belangrijk dat ook de aandacht van 'het publiek' behouden blijft. Er zal nog steeds moeten worden gecommuniceerd, maar het is van belang dat de ontvangers van de boodschap niet 'moe' worden van de boodschap. Eén van de mogelijke oplossingsrichtingen is dat er na het wekken van bewustzijn een boodschap wordt verzonden die ook handelingsperspectieven biedt, voor zowel (professionele) varkenshouders, werknemers van bedrijven, hobbyhouders en anderen die beroeps- of hobbymatig met varkens in aanraking komen (bv. kinder- en zorgboerderijen), of bezoekers van natuurgebieden.

De aanbeveling ziet ook op de vraag of het plaatsen van informatieborden op plekken in natuurgebieden een effect heeft op bezoekers. Ook dit kan door een communicatie-expert worden meegenomen in het optimaliseren van de communicatiestrategie. Hierbij wordt gedacht aan de locatie van dergelijke borden en/of het benaderen van Nederlandse touroperators met buitenlandse toeristen. Ook kan een evaluatie plaatsvinden van de reeds geplaatste borden langs provinciale wegen en op parkeerplaatsen.

Uitwerking	Maart 2020 – Juli 2020
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	LNV, Provincies, Rijkswaterstaat, TBO's, POV, HVV, NBvH
Indicatie kosten	€ 15.000
Financier	LNV - POV

Aanbeveling 3.4: risico van insleep door (internationale) reizigers: betrekken van recreatie- en toeristensector

De angst bestaat dat toeristen die uit het buitenland komen varkensvleesproducten meenemen en die achterlaten bij varkensbedrijven, locaties met varkens of in de natuur. Dit betreft dan altijd illegale import of illegale activiteiten, aangezien de EU strenge importeisen kent en ook het intraverkeer aan strenge regels is gebonden.

De mogelijkheden moeten worden onderzocht om controles op (illegale) import van vlees(producten) te verscherpen of te verbeteren, zowel op vliegvelden, zeehavens en/of auto's/bussen. Ook kan mogelijk de informatievoorziening beter, zoals bij het vertrek van toeristen uit het land van herkomst of bij Nederlanders die naar een besmet gebied reizen. Een voorbeeld is een vermelding van de AVP-status van het land bij de reisadviezen van het Ministerie van Buitenlandse Zaken.

Een mogelijke oplossingsrichting in deze aanbeveling is het betrekken van de recreatie- en toeristensector. Verschillende partijen binnen de recreatie- en toeristensector zouden kunnen helpen in het vergroten van bewustwording en het verstrekken van informatie over de risico's van de insleep van AVP. Partijen zoals 'ANWB', 'Recron', 'Federatie Particulier Grondbezitters' (FPG) en 'Vereniging Bos- en Natuureigenaren' (VBN) kunnen helpen bij het verspreiden van informatie aan 'risicogroepen'.

Uitwerking	Continu
Eigenaar	LNV/NVWA
Betrokkenen	LNV/NVWA, TBO's, ANWB, Recron, FPG, VBN
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Thema 4

Bestrijden aan de bron

Acties wereldwijde opererende organisaties

FAO

De Food and Agriculture Organization (FAO) heeft kantoren in diverse landen, waaronder landen in Azië. Zij verlenen hulp aan landen die daarom vragen. Dit kunnen adviezen zijn, maar ook financiering of onderzoeksprojecten.

OIE

De Wereldorganisatie voor Diergezondheid (OIE) heeft ook een rol. Zij adviseren landen bij de bestrijding van AVP en organiseren in de regio ook bijeenkomsten.

GF TADs is the Global Framework for the Progressive Control of Transboundary Animal Diseases (GF-TADs). GF-TADs is een gezamenlijk initiatief van FAO en OIE om grensoverschrijdende dierziekten (TADs) te voorkomen, op te sporen en te bestrijden. Het initiatief, begonnen in 2004, combineert de sterke punten van beide internationale organisaties om overeengekomen gemeenschappelijke doelstellingen te bereiken. GF-TADs is een faciliterend overleg dat tracht regionale allianties in de strijd tegen grensoverschrijdende dierziekten (TADs) te versterken, te voorzien in capaciteitsopbouw en te helpen bij het opzetten van programma's voor de specifieke controle van bepaalde TADs op basis van regionale prioriteiten.

Sinds de eerste meldingen van de ziekte in China, in augustus 2018, hebben de OIE en de FAO uitgebreid gewerkt aan het verbeteren van regionale samenwerking en het delen van informatie die de impact van deze dodelijke varkensziekte zou kunnen helpen verminderen. Om deze samenwerking te bevorderen, werd in april 2019 de permanente groep van deskundigen (Standing group of experts, SGE) voor Azië opgericht om te helpen bij de opbouw van nationale en regionale capaciteit voor de bestrijding van AVP. Deze permanente groep maakt deel uit van GF TADs. In juli dit jaar zijn de 30e en 31e bijeenkomst van de SGE belegd in Tokio, Japan. De bijeenkomsten beogen aanbevelingen te ontwikkelen over bioveiligheid en grenscontroles die kunnen helpen de verspreiding van ASF en de verwoestende gevolgen ervan te beteugelen.

Acties in Europa

De Europese Commissie

De focus van de EC ligt uiteraard in de Europese Unie. De EC heeft daarin een coördinerende en regelgevende rol. De regelgeving betreffende AVP is de richtlijn 2002/60, waarin staat wat EU lidstaten moeten doen om de ziekte te bestrijden; het doel is en blijft uitroeien van de ziekte in de EU. In Beschikking 2014/709 staan de maatregelen die moeten worden genomen wanneer dieren of producten uit bepaalde zones worden verhandeld. Deze zones zijn bepaald om te zorgen dat de handel in varkens en producten van varkens zoveel mogelijk door kan gaan zonder risico van verdere verspreiding van de ziekte.

Verder geeft de EC advies aan besmette lidstaten, voert zij missies en audits uit in lidstaten en heeft zij een strategie opgesteld de ziekte bij wilde zwijnen te bestrijden of beheersen.

Uiteindelijk zijn het de lidstaten zelf die verantwoordelijk zijn voor de bestrijding.

De Europese Commissie doet veel om lidstaten te ondersteunen (met kennis en met geld en middelen). De EC heeft op haar website een overzicht geplaatst met daarin alle acties en maatregelen die zij sinds 2014 heeft genomen⁷.

De Europese Commissie heeft ook contacten in Aziatische landen en deze ook bezocht. Ook neemt de EC deel aan de GF TAD bijeenkomsten.

⁷ https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/animals/docs/ad_control-measures_asf_chronology_en.pdf

Internationale overlegstructuren

LVR, CVO, Scopaff

AVP staat geregeld op de agenda van de Landbouw- en Visserijraad. Er zijn ministeriële conferenties geweest. Maatregelen die lidstaten nemen worden besproken in het permanent veterinair comité (Scopaff). De Chief Veterinary Officers (CVO's) bespreken vrijwel elke maand de AVP ontwikkelingen.

SGE

De SGE ASF van GF TADs voor de regio Europa is 14 keer bij elkaar geweest. De laatste keer was september 2019. Hierin worden 'best practices' en kennis en ervaring uitgewisseld. Nederland woont waar mogelijk deze bijeenkomsten bij.

BTFS

Voor de BTFS-activiteiten (Better Training for Safer Food) worden trainingen georganiseerd voor het bevoegd gezag in de lidstaten en omliggende landen. Hieronder staan enkele presentaties en bijeenkomsten opgesomd die zijn gehouden in het kader van AVP.

- ASF – BTSF - the most complete and updated material from all sessions
- ASF – BTSF in Warsaw 3 to 5 October 2016
- ASF – BTSF in Minsk 16 to 18 November 2016
- ASF – BTSF in Prague 25 to 27 October 2017
- ASF – BTSF in Belgrade 27 February to 1 March 2018
- ASF – BTSF in Belgrade 6 to 8 November 2018
- ASF – BTSF in Luxembourg 23-25 September 2019

Overig

EFSA

The European Food Safety Authority (EFSA) voert op verzoek van de EC literatuuronderzoek uit en brengt risico's in kaart, analyseert de epidemie in de lidstaten, en brengt routes van transmissie, introductie in kaart. EFSA heeft diverse rapporten en aanbevelingen gepubliceerd op haar website:

- Scientific Report on Epidemiological analyses of African swine fever in the European Union (November 2017 until November 2018)
- Scientific Opinion on African Swine Fever in wild boar
- Scientific Report on Epidemiological analyses of African swine fever in the Baltic States and Poland
- Supporting publication Report on Simulation-based investigation of African swine fever spread and control in wildlife without consideration of human non-compliance to biosecurity
- Scientific report - African Swine Fever epidemiological analysis
- Scientific Opinion on African Swine Fever and wild boar
- Updated Scientific Opinion on African Swine Fever on the risk of introduction into the EU
- Scientific Report of EFSA on the Evaluation of possible mitigation measures to prevent introduction and spread of African swine fever virus through wild boar
- Scientific Opinion on the Role of Tick Vectors in African Swine Fever in Eurasia
- Scientific Opinion on African Swine Fever on the risk of introduction into the EU
- Scientific opinion Risk assessment of African swine fever in the south-eastern Countries of Europe
- Verwacht in juni 2020: Scientific opinion on the ability of products or materials to present a risk to transmit ASF virus

Inzet Nederland

Bestrijden aan de bron houdt in dat de ziekte wordt bestreden waar die voorkomt. Op dit moment zijn verschillende lidstaten in de EU besmet, net als landen in Europa en Azië en Afrika. Nederland kan bijdragen aan de bestrijding daarvan in de vorm van overdracht van kennis en ervaring, middelen en van financiële steun. Dat geldt eveneens voor andere organisaties, in Nederland, de EU en daarbuiten.

Op verzoek van lidstaten of derde landen kan Nederland kennis en expertise bieden. De Chief Veterinary Officer is in 2019 in Vietnam geweest om te praten over het diergezondheidsfonds (DGF), de preventie in Nederland en de bestrijding van dierziekten in het algemeen en AVP in het bijzonder. Ook heeft de CVO daar het EU-concept van regionalisering toegelicht. In andere landen speelt de EC vooral een rol en biedt hulp aan besmette landen. Ook de NVWA draagt kennis en expertise over, vooral over dierziektebestrijding in het algemeen.

Nederland draagt als lidstaat van de EU financieel bij aan de preventie en bestrijding van besmettelijke dierziekten, via de reguliere kanalen van EU bijdragen.

Vertegenwoordigers van Nederland nemen deel aan de diverse nationale en internationale overlegstructuren zoals hiervoor al gemeld.

Nederland financiert onderzoek van Wageningen Bioveterinary Research (WBVR). Dit betreft op dit moment fundamenteel onderzoek naar vaccinontwikkeling, het Rapid risk assessment onderzoek en het AVIP project. De laatste twee onderzoeksprojecten richten zich op de introductie van het virus via diverse routes. WBVR deelt kennis en gegevens uit onderzoek via de wetenschappelijke kanalen, zoals wetenschappelijke tijdschriften, congressen en andere bijeenkomsten.

Verder draagt LNV bij aan de financiering van het Dutch Wildlife Health Centre (DWHC) dat veel voorlichting geeft over de ziekte, en onderzoek doet naar kadavers die niet (meer) zijn verdacht van AVP.

Aanbeveling 4.1: Gestructureerd overleg met buurlanden

Overleg tussen de lidstaten van de EU vindt dus geregeld plaats, zowel in grotere groepen als bilateraal. Dit vindt op nationaal niveau gestructureerd, hoogfrequent en regelmatig plaats. Op lokaal niveau, dus tussen provincies en counterparts in België en Duitsland wordt aanbevolen dit eveneens te structureren, en geregeld overleg te voeren om kennis en ervaring te delen.

Uitwerking	Continu
Eigenaar	LNV/NVWA/provincies
Betrokkenen	LNV/NVWA/provincies
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Uitvoering van de roadmap

Het doel van deze roadmap is acties uit te werken gericht op het zoveel mogelijk reduceren van de kans op introductie van Afrikaanse varkenspest in gehouden varkens en wilde zwijnen. De opgestelde aanbevelingen bevatten concrete acties en adviezen, voor korte en lange termijn.

De taskforce adviseert aanbevelingen uit te voeren conform de opgestelde planning (bijlage 5) waarbij op korte termijn met voorrang de volgende acties worden gestart:

1. Gehouden varkens

- 1.1 Verbetering van de bioveiligheid in de huidige houderij
- 1.2 Scholing, communicatie en voorlichting

2. Wilde zwijnen

- 2.1 Risico-inventarisatie per gebied
- 2.5 Operationalisering van de gebiedsgerichte aanpak (betekent operationalisering van aanbeveling 2.1 t/m 2.4)

3. Menselijk handelen

- 3.1 Risicotransporten in kaart brengen
- 3.4 Risico van introductie van virus door toeristen

Om het proces van uitvoering te waarborgen doet de taskforce hierover de volgende aanbeveling.

Aanbeveling 5.1: Uitvoering van de roadmap

De taskforce zal gedurende de uitvoering van de aanbevelingen en/of de acties één keer per half jaar bijeenkomen om de uitvoering en resultaten van de verschillende aanbevelingen te bespreken en eventueel ondersteuning of hulp te bieden. De resultaten van de verschillende acties zullen worden gemonitord om het uitvoeringsproces van de verschillende aanbevelingen te stimuleren en voorspoedig te laten verlopen.

Uitwerking	Continu of tot einde van beoogd project
Eigenaar	LNV
Betrokkenen	LNV, Provincies, TBO's, POV
Indicatie kosten	Binnen bestaand budget

Bijlagen

1. Overzicht afkortingen
2. Leden Taskforce, kernteam, werkgroepen
3. Lopende acties
4. Overige overlegstructuren: doelstellingen en deelnemers
5. Overzicht aanbevelingen
6. Samenvatting van het Plan van Aanpak Roadmap

Bijlage 1: Overzicht afkortingen

Overzicht afkortingen

ANWB	Algemene Nederlandse Wielerved	RVO	Rijksdienst voor ondernemend Nederland
ASF	African swine fever	RWS	Rijkswaterstaat
AVP	Afrikaanse varkenspest	SBB	Staatsbosbeheer
BTSF	Better Training for Safer Food	Scopaff	Standing Committee on Plants, Animals, Food and Feed (EU) Standing committee
COV	Centrale Organisatie voor de Vleessector	SGE	Standing Group of Experts
CoViVA	Coalitie Vitale Varkenshouderij	TBO	Terreinbeherende Organisatie
CVO	Chief Veterinary Officer	VBN	Vereniging Bos- en Natuureigenaren
DAD	Directie dierlijke Agroketens en Dierenwelzijn, DG Agro Ministerie van LNV	Vion	Vleesproducent van varkens- en rundvlees
EC	Europese Commissie	V&LNL	Vee en Logistiek Nederland
EFSA	European Food Safety Authority	WBE	Wildbeheereenheid
EU	Europese Unie	WBVR	Wageningen Bioveterinary Research
CPD	Collectief Praktiserende Dierenartsen	WENR	Wageningen Environmental Research
DWHC	Dutch Wildlife Health Centre	WOT	Wettelijke Onderzoekstaken
FAO	Food and Agriculture Organization	WUR	Wageningen University and Research
FBE	Faunabeheereenheid		
FD	Faculteit Diergeneeskunde Universiteit Utrecht		
FPG	Federatie Particulier Grondbezitters		
GD	Gezondheidsdienst voor Dieren		
GF	TAD The Global Framework for the Progressive Control of Transboundary Animal Diseases		
HVV	Hobbyvarkenvereniging		
KKSHV	Ketenkwaliteitssysteem Holland Varken		
KNJV	Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging.		
KNMvD	Koninklijke Nederlandse Maatschappij voor Diergeneeskunde		
LICG	Landelijk Informatiecentrum Gezelschapsdieren		
LNV	Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit		
LVR	Landbouw- en Visserijraad		
NBvH	Nederlandse Belangenvereniging van Hobbydierhouders		
Nevedi	Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie		
NM	Natuurmonumenten		
NVWA	Nederlandse Voedsel en Warenautoriteit		
OIE	Wereldorganisatie voor Diergezondheid		
POV	Producenten Organisatie Varkenshouderij		
R&O	Reinigen en ontsmetten		
Recron	Vereniging van Recreatieondernemers Nederland		

Bijlage 2: Leden Taskforce, kernteam, werkgroepen

Leden van de taskforce

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV - DAD	Lieke Hendrix
LNV - CVO	Christianne Brusckhe
LNV - Natuur	Lejo v.d. Heiden
POV	Linda Janssen
POV	Alfred v. Lenthe
Prov. Noord-Brabant	Jeroen Smarius
Prov. Limburg	Cecile Salomons
Staatsbosbeheer	Marc de Wit
Natuurmonumenten	Teo Wams
LandschappenNL	Hank Bartelink
Agendaleden	
Prov. Gelderland	Albert Thijssen
Prov. Overijssel	Henk Jonkers

Leden van het kernteam

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV	Lieke Hendrix
LNV	Annemarie Bouma
LNV	Martijn Stijntjes
LNV	Gertine v. Ingen

Leden van werkgroep 1 (wilde zwijnen)

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV – DAD	Annemarie Bouma
LNV – DAD	Martijn Stijntjes
Prov. Limburg	Milou Mouchart
Prov. Noord-Brabant	Arno Teunissen
Prov. Gelderland	Teun Achterkamp
Prov. Overijssel	NN
FBE Limburg	Alfred Melissen
FBE Gelderland	Erik Koffeman
FBE Noord-Brabant	Hilde van Lankveld
Jagersvereniging	Wim Knol
Natuurmonumenten	Michiel v.d. Weide
LandschappenNL	Berry Lucas
POV	Henk Boelrijk
POV	Eric Stiphout

Leden van werkgroep 2 (gehouden varkens)

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV – DAD	Annemarie Bouma
LNV – DAD	Martijn Stijntjes
Prov. Limburg	Milou Mouchart
Prov. Noord-Brabant	Annelies Schoenmakers
Prov. Gelderland	Teun Achterkamp
Prov. Overijssel	NN
POV	Theo Duteweerd
POV	Eric Stiphout
Natuurmonumenten	Michiel v.d. Weide
NVWA	Suyin Oldenburg
Hobbyvarkenvereniging	Ragnhild Diepens
NBvH	Paula Polman
Faculteit diergeneeskunde	Arie v. Nes
Gezondheidsdienst voor Dieren	Manon Houben
KNMvD	John Vonk

Leden van werkgroep 3 (maatschappelijk handelen)

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV – DAD	Annemarie Bouma
LNV – DAD	Martijn Stijntjes
Prov. Limburg	Milou Mouchart
Prov. Noord-Brabant	Annelies Schoenmakers
Prov. Gelderland	Teun Achterkamp
Prov. Overijssel	NN
POV	Theo Duteweerd
POV	Henk Boelrijk
Natuurmonumenten	Michiel v.d. Weide
NVWA	Arco v.d. Spek
WBVR	Tosca Ploegaert
WBVR	Clazien de Vos

Leden van werkgroep 4 (nadere uitwerking van de aanbevelingen)

Affiliatie	Naam
Voorzitter	Jan Workamp
LNV – DAD	Annemarie Bouma
LNV – DAD	Martijn Stijntjes
Prov. Limburg	Milou Mouchart
Prov. Noord-Brabant	Annelies Schoenmakers
Prov. Gelderland	Teun Achterkamp
Prov. Overijssel	NN
POV	Henk Boelrijk
Natuurmonumenten	Michiel v.d. Weide
Staatsbosbeheer	Meta Rijks
WBVR	Tosca Ploegaert
FBE Gelderland	Erik Koffeman
FBE Noord-Brabant	Hilde v. Lankveld
Jagersvereniging	Wim Knol
HVV	Ragnhild Diepens
Fac. Diergeneeskunde	Tijs Tobias
Gezondheidsdienst voor Dieren	Jobke v. Hout

Bijlage 3: Lopende acties

Overzicht acties en afspraken provincies en LNV ten behoeve van het minimaliseren van de introductiekans van Afrikaanse varkenspest bij wilde zwijnen

Afrikaanse varkenspest is in 2014 in de oostelijke lidstaten van de Europese Unie geïntroduceerd en sindsdien verspreid naar negen lidstaten. In september jl. is de ziekte ook vastgesteld bij wilde zwijnen in België. Sinds die tijd heeft in Nederland het Rijk (ministerie van LNV) met de provincies waar wilde zwijnen voorkomen diverse acties in gang gezet en afspraken gemaakt. Naar aanleiding hiervan zijn recent enkele aanvullende afspraken gemaakt. Hieronder volgt een overzicht van de gemaakte afspraken en acties van provincies en LNV gezamenlijk.

Afspraken en acties in 2018

- LNV en de provincies hebben bestuurlijk afgesproken dat de provincies de jacht op wilde zwijnen intensiveren en het aantal buiten de drie leefgebieden reduceert. De provincies informeren LNV over de resultaten (zie Tweede Kamerbrief 12 oktober 2018 (29 683 nr. 245) en het Plan van Aanpak).
- Het Rijk heeft de mogelijkheden voor de bejaging van wilde zwijnen verruimd.
 - De beperkte bewegingsjacht is toegestaan.
 - Het gebruik van geluiddempers is onder voorwaarden toegestaan.
- Provincies en Rijk hebben voor de bestrijding van AVP bij wilde zwijnen een aantal gezamenlijke documenten opgesteld met daarin afspraken en acties (<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/richtlijnen/2018/11/12/plan-van-aanpak-pva-afrikaanse-varkenspest-bij-wilde-zwijnen-oktober-2018>).
 - Plan van Aanpak AVP bij wilde zwijnen opgesteld (Plan van Aanpak (PvA) bij wilde zwijnen).
 - Rollen en verantwoordelijkheden provincies en Rijk zijn benoemd (bijlage bij PvA Beleids- en uitvoeringsverantwoordelijkheden).
 - Kostenverdeling tussen provincies en Rijk uitgewerkt (bijlage PvA Kostenverdeling).

Afspraken en acties in 2019

- LNV doet samen met de provincies een verkenning naar de mogelijkheden om de verantwoordelijkheden van Rijk ten aanzien van dierziektepreventie en -bestrijding en provincies ten aanzien van wildbeheer, en de samenhang, te verduidelijken.
- LNV stelt een werkgroep in met de vier provincies en faunabeheereenheden en LNV. Deze groep heeft als doel om acties in gang te zetten om verdere reductie van het aantal zwijnen te kunnen bewerkstelligen (preventie) en om de crisisparaatheid en -structuur verder uit te werken (bestrijding). Hiervoor zal de groep een aantal acties uitwerken die hieronder zijn opgesomd.

Preventief

- Provincies geven gedurende de komende tijd aan of en zo ja welke middelen verder nodig zijn het aantal wilde zwijnen verder te reduceren.
- Opnemen, indien mogelijk, van een meldplicht voor het uitvoeren van beperkte bewegingsjacht.
- In opdracht van de provincies Noord-Brabant en Limburg en LNV zal onderzoek worden gedaan om de huidige monitoringsmethodiek (bepalen van aantallen wilde zwijnen) te verbeteren zodat inzichtelijker wordt wat de werkelijke aantallen wilde zwijnen zijn.

Crisisparaatheid / bestrijding

- De aanspreekpunten bij de provincies en FBEs bij de aanpak van AVP bij wilde zwijnen worden verder in kaart gebracht.
- LNV organiseert een oefening (simulatie/desk top) met de casus 'besmetting bij wilde zwijnen' om de rollen, verantwoordelijkheden van verschillende belanghebbenden te toetsen. Het voornemen is deze oefening in het voorjaar van 2020 te houden.
- Uitwerken van gestructureerd overleg met lokale overheden in buurlanden.
- Uitwerken inzet van provinciale toezichthouders in een besmet gebied ten behoeve van de bestrijding.
- Uitwerken van inzet van mensen voor de uitvoering van bepaalde taken voor de bestrijding, bijvoorbeeld in voorkomend geval het ruimen van karkassen.
- Gezamenlijk communicatieplan opstellen over bestrijding en preventieve maatregelen.

Bijlage 4: Overlegstructuren: doelstellingen en deelnemers

Preventieteam

LNV heeft een preventieteam opgericht om nieuwe doelgroepen te identificeren die LNV zou kunnen informeren over risico's en eventuele maatregelen die ze zouden kunnen nemen. Het preventieteam komt geregeld bij elkaar en identificeert specifieke doelgroepen voor aanvullende informatievoorziening. Tevens wordt in dit overleg gesproken over mogelijke aanvullende maatregelen met betrekking tot bijvoorbeeld transport vanuit besmette gebieden of andere acties die de kans op introductie kunnen verkleinen.

Deelnemers: het preventieteam bestaat uit vertegenwoordigers uit COV, KNMvD, KNJV, POV, V&LNL, NBvH, Nevedi, GD, Vion, NVWA, LNV.

Provincieoverleg

LNV heeft een werkgroep ingesteld met de vier provincies en faunabeheereenheden en LNV. Deze groep heeft als doel om acties in gang te zetten om verdere reductie van het aantal zwijnen buiten de leefgebieden te kunnen bewerkstelligen (preventie) en om de crisisparaatheid en -structuur in het geval een besmetting plaatsvindt verder uit te werken. Hiervoor zal de groep een aantal acties uitwerken die hieronder zijn opgesomd.

Deelnemers: beleidsambtenaren van de provincies Noord-Brabant, Limburg, Overijssel, Gelderland, medewerkers van de FBE uit Noord Brabant, Limburg en Gelderland, en beleidsambtenaren van LNV.

Bijlage 5: Overzicht aanbevelingen

Nr.	Titel aanbeveling	Jaar 2020											
		Maand	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec	
1	GEHOUDEN VARKENS												
1.1	Verbetering van de bioveiligheid in de huidige houderij												
1.1a	Hygiënescan												
1.1b	Kosten/baten van bioveiligheid in beeld brengen												
1.1c	Benadering varkenshouderijen met suboptimaal bioveiligheidsniveau												
1.2	Scholing, communicatie, voorlichting												
1.2a	Rol erfbetreders: advisering												
1.2b	Scholing en informatievoorziening van en aan varkenshouders/medewerkers												
1.2c	Communicatie en informatievoorziening hobbyhouders												
1.3	Optimalisatie database en registratie van fokkers en hobbyhouders												
1.4	Bioveiligheid verankeren in nieuwe houderijconcepten of stalsystemen												
2	WILDE ZWIJNEN												
2.1	Risico-inventarisatie per gebied - differentiatie in populatiebeheer per terrein												
2.2	Evaluatie bestaand instrumentarium: inzet en effectiviteit												
2.3	Optimaliseren van de beheermethoden												
2.3a	Bewegingsjacht												
2.3b	Verbeteren en evalueren van inzet van nieuwe instrumenten												
2.4	Onderzoek naar aantallen wilde zwijnen												
2.5	Operationalisering gebiedsgerichte aanpak												
2.6	Kennis, ervaring en opleiding jachthouders												
2.7	Mogelijke aanpassing/verduidelijking wet en regelgeving												
3	RISICO'S MENSELIJK HANDELEN												
3.1	Risico's van bepaalde materialen en routes in kaart brengen												
3.2	Controle op dubbele R&O van wagens												
3.3	Communicatiestrategie optimaliseren												
3.4	Risico van insleep door (internationale) reizigers												
4	BESTRIJDEN BIJ DE BRON												
4.1	Gestructureerd overleg met buurlanden												

Nr.	Titel aanbeveling	Jaar 2021												
		Maand	Jan	Feb	Mrt	Apr	Mei	Jun	Jul	Aug	Sept	Okt	Nov	Dec
1	GEHOUDEN VARKENS													
1.1	Verbetering van de bioveiligheid in de huidige houderij													
1.1a	Hygiënescan													
1.1b	Kosten/baten van bioveiligheid in beeld brengen													
1.1c	Benadering varkenshouderijen met suboptimaal bioveiligheidsniveau													
1.2	Scholing, communicatie, voorlichting													
1.2a	Rol erfbetreders: advisering													
1.2b	Scholing en informatievoorziening van en aan varkenshouders/medewerkers													
1.2c	Communicatie en informatievoorziening hobbyhouders													
1.3	Optimalisatie database en registratie van fokkers en hobbyhouders													
1.4	Bioveiligheid verankeren in nieuwe houderijconcepten of stalsystemen													
2	WILDE ZWIJNEN													
2.1	Risico-inventarisatie per gebied - differentiatie in populatiebeheer per terrein													
2.2	Evaluatie bestaand instrumentarium: inzet en effectiviteit													
2.3	Optimaliseren van de beheermethoden													
2.3a	Bewegingsjacht													
2.3b	Verbeteren en evalueren van inzet van nieuwe instrumenten													
2.4	Onderzoek naar aantallen wilde zwijnen													
2.5	Operationalisering gebiedsgerichte aanpak													
2.6	Kennis, ervaring en opleiding jachthouders													
2.7	Mogelijke aanpassing/verduidelijking wet en regelgeving													
3	RISICO'S MENSELIJK HANDELEN													
3.1	Risico's van bepaalde materialen en routes in kaart brengen													
3.2	Controle op dubbele R&O van wagens													
3.3	Communicatiestrategie optimaliseren													
3.4	Risico van insleep door (internationale) reizigers													
4	BESTRIJDEN BIJ DE BRON													
4.1	Gestructureerd overleg met buurlanden													

Bijlage 6: Samenvatting van het Plan van Aanpak Roadmap

Datum definitieve versie 24.09.2019

Plan van aanpak Roadmap Strategische aanpak preventie Afrikaanse varkenspest

24.09.2019

Versie 3.0

Dit plan van aanpak is opgesteld door de taskforce, bestaande uit:

Mevr. L. Hendrix Directeur DAD Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit

Mevr. G. van Ingen MT DAD Ministerie van LNV

Dhr. L. van der Heiden NVLG Ministerie van LNV

Mevr. C. Bruscke, Chief Veterinary Officer, Ministerie van LNV

Dhr. J. Smarius Directeur Provincie Noord-Brabant

Mevr. C. Salomons Clustermanager Natuur en Water Provincie Limburg

Dhr. M. de Wit Hoofd Staatsbosbeheer Noord-Brabant

Dhr. T. Wams Directeur natuurbeheer Natuurmonumenten

Dhr. H. Bartelink Directeur-bestuurder LandschappenNL

Mevr. L. Jansen Voorzitter POV

Dhr. A. van Lenthe Dagelijks bestuur POV

Voorzitter Dhr. J. Workamp

Secretaris Dhr. M. Stijntjes. A Bouma

Verslaggeschiedenis

Versie 0.0	17.06.2019	Eerste opzet op basis van roadmap vogelgriep
Versie 0.1	19.06.2019	Eerste opzet op basis van overleg 17.06.2019
Versie 1.0	25.06.2019	Concept plan voorgelegd aan de Taskforce
Versie 1.1	03.07.2019	Aangepaste versie n.a.v. kick-offbijeenkomst 2 juli 2019 ter accordering door Taskforce
Versie 2.0	12.07.2019	Voorlopig definitieve versie na verwerking opmerkingen door Taskforce
Versie 3.0	24.09.2019	Vastgestelde versie n.a.v. TF-overleg 18.09.2019

1. Aanleiding

Afrikaanse varkenspest (AVP) is een besmettelijke virusziekte bij varkens en vormt, gezien de ontwikkelingen in de Europese Unie, een structurele dreiging voor de varkenshouderij en voor de wilde zwijnenpopulaties in Nederland. Een uitbraak van AVP leidt tot het ruimen van varkens en tot veel beperkende maatregelen. Dit heeft grote gevolgen voor de varkenshouders en hun bedrijfsvoering in de getroffen gebieden. Ook een besmetting van wilde zwijnen heeft nadelige gevolgen voor varkensbedrijven in de besmette omgeving, vanwege beperkende maatregelen die naar verwachting langdurig van toepassing zijn. Besmettingen bij wilde zwijnen leiden ook tot schade bij belanghebbenden uit het natuurbeschermingsdomein en de recreatie. Uitbraken en besmettingen bij wilde zwijnen leiden naar verwachting tot (onrechtvaardige) handelsbeperkingen door derde landen. Zowel uitbraken bij gehouden varkens als besmettingen bij wilde zwijnen hebben een grote impact. Daarnaast worden aspecten als dierenwelzijn, economie (kosten voor sector en overheid) en imago van de varkenssector negatief beïnvloed. Er is een breed belang bij het verkleinen van het risico op besmettingen met AVP bij zowel de wilde zwijnen als bij gehouden varkens.

Van het grootste belang is om introductie van AVP in Nederland te voorkomen, zowel in de wilde zwijnenpopulaties als in de gehouden varkens. Door het uitbreken van de ziekte in verschillende landen in Oost-Europa was daar in Europa en Nederland al een verhoogde aandacht voor. De afgelopen maanden is er naar aanleiding van het uitbreken van de ziekte in het zuiden van België nog meer aandacht besteed aan het voorkomen van introductie van de ziekte in Nederland. De volgende zaken hebben er sindsdien plaatsgevonden:

- Er is een preventieteam opgericht dat nieuwe doelgroepen identificeert voor informatievoorziening en eventuele aanvullende preventieve maatregelen voorstelt. In dit team zitten vertegenwoordigers van belanghebbenden uit de gehele sector waaronder dierenartsen, transportbedrijven, diervoerfabrikanten, slachterijen, hobbyhouders en varkenshouders.
- Er zijn afspraken met de provincies om het aantal zwijnen buiten de leefgebieden⁸ te reduceren. De mogelijkheden om dit te realiseren zijn daartoe verruimd (beperkte bewegingsjacht, het gebruik van een geluiddemper).
- Er is een Plan van Aanpak “Bestrijding van een besmetting van wilde zwijnen met Afrikaanse varkenspest” gepubliceerd (12.10.2018) waarin ook een paragraaf is opgenomen met preventieve maatregelen.
- In de Regeling “preventie, bestrijding en monitoring van besmettelijke dierziekten en zoönosen en TSE’s” is opgenomen dat een vervoermiddel dat is gebruikt voor het vervoeren van evenhoevigen bij terugkomst uit een land met een uitbraak van AVP gereinigd en ontsmet moet worden. Dit gebeurt bovenop de R&O die al heeft plaatsgevonden nadat de dieren op de locatie van aankomst zijn gelost.
- Er wordt steekproefsgewijs gescreend op aanwezigheid van AVP bij alle geschoten en dood gevonden wilde zwijnen uit Nederland.
- Het verstrekken van een opdracht aan de Wageningen Universiteit voor nader onderzoek naar introductieroutes van AVP naar Nederland. Als onderdeel daarvan is er op 13 juni 2019 een workshop georganiseerd met als doel tot een inventarisatie te komen van risicofactoren.

De meeste van bovenstaande maatregelen zijn er op gericht om de kans op introductie van de ziekte zo klein mogelijk te maken. Er is echter behoefte om de maatregelen verder aan te scherpen en/of om aanvullende maatregelen te nemen om de introductiekans verder te verlagen. Hiervoor zijn afspraken gemaakt in het convenant dat is gesloten tussen het Ministerie van LNV en de sector voor het diergezondheidsfonds. Eén van die afspraken is het opzetten van een roadmap om te komen tot een vermindering van het risico van insleep van Afrikaanse varkenspest in Nederland. Dit plan van aanpak beschrijft hoe er gekomen wordt tot deze roadmap.

2. Doelstelling, afbakening / resultaat

De doelstelling van dit traject is dat er een concreet, gedragen plan (roadmap ‘preventie Afrikaanse varkenspest’) komt met gekozen maatregelen, aanpassingen en/of (richtingen van) veranderingen, waarvoor commitment met alle

⁸ In Nederland zijn er drie leefgebieden aangewezen als leefgebied voor het wilde zwijn. Dit zijn ‘De Veluwe’ en de ‘de Meinweg/Meerlebroek’. Binnen deze gebieden hebben de provincies de plicht de populaties in stand te houden. Buiten deze gebieden geldt die plicht niet, en worden de populaties wilde zwijnen door de provincies op verschillende wijzen beheerd. Die kan variëren van het streven tot het reduceren van de populaties buiten de leefgebieden (“richting nul”) tot een zgn. nulschadebeleid. Vanuit faunabeheer optiek zijn zij hier gerechtigd toe.

partijen is bereikt. Het doel van de Roadmap is acties uit te werken gericht op het zoveel mogelijk reduceren van de risico's van introductie van Afrikaanse varkenspest in gehouden varkens en wilde zwijnen. De inzet met betrekking tot wilde zwijnen zal onder andere gericht zijn op een substantiële reductie van het aantal wilde zwijnen buiten de aangewezen leefgebieden.

Het plan richt zich op de preventie van introductie van AVP in de wilde zwijnen en de varkenshouderij. Het plan gaat nadrukkelijk NIET over de bestrijdingsaanpak AVP, noch bij gehouden varkens noch bij wilde zwijnen.

In het plan worden concrete acties, voor korte en lange termijn, beschreven waarmee het risico op besmettingen van AVP bij zwijnen en gehouden varkens verder kunnen worden verkleind alsmede de economische gevolgen daarvan. Daarbij wordt een inschatting van de duur van de acties gegeven en wordt per actie aangegeven wie de uitvoering oppakt. Eventueel kan de taskforce aan de voorzitter vragen urgente deelonderwerpen op een eerder tijdstip separaat op te leveren. Na het opleveren van het eindrapport dienen in een vervolgtraject de gekozen aanpassingen concreet te worden ingevuld.

Toelichting

In het DGF-convenant is beschreven: "De inzet met betrekking tot wilde zwijnen zal met name gericht zijn op een substantiële reductie van het aantal wilde zwijnen buiten de leefgebieden". In de bestuurlijke afspraak tussen provincies en LNV is het woord "substantieel" niet vermeld, de provincies hebben op basis van deze afspraak aangegeven de stand van wilde zwijnen buiten de leefgebieden te gaan verlagen. In het plan van aanpak AVP bij wilde zwijnen (dd. 12.10.2018) staat: "LNV en de provincie hebben de mogelijkheden besproken van het terugdringen van aantallen wilde zwijnen, vanuit preventief oogpunt. Streven is om buiten de aangewezen leefgebieden het aantal zwijnen actief te reduceren. Om de aantallen daadwerkelijk te kunnen verkleinen, zijn extra maatregelen bovenop het nu bestaande instrumentarium noodzakelijk. Het betreft zowel het tijdelijk toestaan van de zgn. bewegingsjachtmethode, als het gebruik van de geluiddemper. Hiertoe zijn inmiddels ook verscheidene acties ondernomen. De terrein beherende organisaties (TBO's) benadrukken het belang van een brede aanpak om de kans op insleep en uitbraak van AVP te beperken. De TBO's ondersteunen een gerichte verlaging van de populatie wilde zwijnen mits er wordt gewerkt met een gebiedsgerichte aanpak op basis van alle relevante gebiedskenmerken: omvang en ontwikkeling van de populatie zwijnen, ecologische kenmerken, aan- of juist afwezigheid van varkenshouderijbedrijven en de aanwezigheid van verkeerswegen (en hun intensiteit). Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de bestaande overlegstructuren (FBE, zwijntafels, etc.) en faunabeheerplannen.

3. Organisatie

Er is een taskforce gevormd die bestaat uit vertegenwoordigers op bestuurlijk niveau van de volgende deelnemende partijen:

- Provincies met wilde zwijnen, vertegenwoordigd door
 - Limburg
 - Noord-Brabant
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselveiligheid
 - DG Agro, Directie DAD
 - DG NVLG
- Producentenorganisatie varkenshouderij (POV)
- Natuurbeschermingsorganisaties: Staatsbosbeheer, Landschappen, Natuurmonumenten

Het team functioneert onder voorzitterschap van een externe voorzitter. De voorzitter ontvangt secretariële ondersteuning vanuit het ministerie van LNV. Deze ondersteuning is gericht op organisatorische zaken (data, locatie en uitnodigingen verzorgen) en op inhoud (verslaglegging bijeenkomsten en mede opstellen van het eindrapport in een stijl die gericht is op het verkrijgen van commitment).

De provincies Gelderland en Overijssel worden vertegenwoordigd door de provincies Noord-Brabant en Limburg. In de werkgroepen zullen wel deelnemers uit iedere provincie deelnemen.

De taskforce heeft de verschillende facetten geclusterd in een aantal onderwerpen. De taskforce zal voorzien worden van informatie door een werkgroep. Die zal worden samengesteld met vertegenwoordigers van partijen die direct betrokken zijn bij de roadmap AVP. Aan de beoogde partijen wordt op organisatieniveau een uitnodiging verstuurd, met het verzoek een vertegenwoordiger beschikbaar te stellen voor deelname aan de betreffende werkgroep.

Rolverdeling Taskforce - Werkgroepen

De werkgroep heeft als doel de onderwerpen inhoudelijk uit te werken. Daarbij is het van belang dat deze per onderwerp alle feitelijkheden op tafel krijgt en een advies (m.b.t. acties en/of aanbevelingen) uitbrengt aan de taskforce voor besluitvorming. Het is de taak van de werkgroep om de stand van zaken, knelpunten en aanbevelingen op het betreffende onderwerp aan de taskforce te rapporteren. Indien er in de werkgroep geen unaniem advies (m.b.t. acties en/of aanbevelingen) kan worden uitgebracht, wordt door de werkgroep aangegeven wat de verschillende oplossingsmogelijkheden zijn en worden daarbij de voor- en nadelen van de verschillende oplossingsmogelijkheden beschreven. Besluiten worden genomen in de taskforce.

4. Indeling onderwerpen

De taskforce heeft een clustering van onderwerpen vastgesteld. Per thema zal een inventarisatie worden gedaan van bestaande instrumenten en acties; vervolgens wordt per instrument bekeken of en zo ja hoe deze kan worden geoptimaliseerd of verbeterd en zal tevens worden bepaald of nieuwe instrumenten of aanvullende acties nodig dan wel wenselijk zijn.

1. Varkenshouderij
 - Bioveiligheid: (alle typen bedrijven, uitloop, kleinschalig): bestaande instrumenten
 - Bioveiligheid: optimalisatie of verbeteren van huidige instrumenten
 - Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties
2. Wilde zwijnenbeheer
 - Beheer van populaties buiten de leefgebieden: doelen en bestaande instrumenten
 - Inventarisatie van de rollen en verantwoordelijkheden (TBO, provincies, Rijk, FBE, particulieren, jagers)
 - Monitoring aantallen wilde zwijnen
 - Optimalisatie huidige instrumentarium
 - Andere preventieve maatregelen/nieuwe instrumenten/acties
3. Risico's menselijk handelen
 - Inventarisatie huidige instrumenten en doelgroepen
 - Risico-en succesfactoren
 - Optimalisatie van huidige instrumenten en identificeren nieuwe doelgroepen
 - Nieuwe preventieve maatregelen/instrumenten/acties
 - Omgang met publieke opinie
4. Bestrijden aan de bron
 - Inventarisatie huidige acties (NL, EU, wereldwijd)
 - Analyse inzet NL

5. Opzet bijeenkomsten

Taskforce

De taskforce komt vier maal bij elkaar. De input vanuit de werkgroepen wordt in de taskforce besproken. De taskforce besluit vervolgens per onderwerp welke oplossingsrichtingen verder zullen worden uitgewerkt. Ook zal er per onderwerp en oplossingsrichting commitment worden gevraagd bij de deelnemers van de taskforce. De leden van de taskforce dienen voldoende tijd en ruimte krijgen om de voorstellen en consequenties ervan met hun achterban te bespreken.

In iedere taskforce bijeenkomst komt per onderwerp aan bod:

1. Stand van zaken
2. Knelpunten
3. Aanbevelingen
4. Besluitvorming
5. Aanpak op hoofdlijnen; uitvoering/monitoring

De werkgroepen zorgen ervoor dat de input die aan de taskforce meegegeven moet worden minimaal een week voordat de taskforce bijeenkomt verstuurd wordt aan de taskforce via het secretariaat.

Aanbevelingen die in de werkgroepen worden geformuleerd worden ter besluitvorming voorgelegd aan de Taskforce en bij akkoord opgenomen in de roadmap. Daarin zullen de aanbevelingen nader worden uitgeschreven en de volledige roadmap wordt eveneens ter accordering aan de Taskforce voorgelegd. Uiteindelijk wordt er een laatste overleg georganiseerd waarvoor bestuurders van de meest betrokken belanghebbende partijen die relevant zijn voor de in de roadmap opgenomen aanbevelingen worden uitgenodigd. De taskforce zal worden gevraagd een lijst met meest betrokken belanghebbenden op te stellen welke worden uitgenodigd voor deze afsluitende bijeenkomst. Gedurende deze bijeenkomst worden de aanbevelingen aan hen voorgelegd en wordt hen gevraagd te reflecteren op de gestelde aanbevelingen. Ook zal hen door de taskforce om bestuurlijk commitment worden gevraagd bij de uitvoering van deze aanbevelingen.

Werkgroepen

Voor de bijeenkomsten van de werkgroep worden, naast de vertegenwoordigers van de betrokken partijen, per onderdeel externe deskundigen gevraagd voor het inbrengen van hun expertise betreffende een specifiek thema of onderdeel. Het gaat bij de externe partijen die op verzoek aan de werkgroep deelnemen nadrukkelijk om experts en niet om belanghebbenden.

Bij elke werkgroepbijeenkomst wordt eerst een overzicht gegeven van bestaand instrumentarium en vervolgens bekeken of en zo ja hoe deze kunnen worden verbeterd en/of geoptimaliseerd. Tevens bepaalt de werkgroep of en zo ja welke instrumenten of acties nodig zijn voor het verder invulling geven aan de gezamenlijke opdracht.

Voorafgaand aan de bijeenkomst van een werkgroep ontvangen de deelnemers vanuit het secretariaat:

- a. Algemene info vanuit de taskforce
- b. Documentatie van het betreffende deelonderwerp met een overzicht van de huidige werkwijze en kennis en verwachte nieuwe ontwikkelingen. Tevens worden knelpunten aangegeven. De documentatie wordt opgesteld door de externe deskundige en na afstemming met de taskforce verstuurd.

In iedere werkgroepbijeenkomst komt aan bod:

- Toelichting op het onderwerp
- Inventarisatie bestaand instrumentarium
- Inventarisatie mogelijke knelpunten
- Mogelijke richtingen van verandering/aanpassing/optimalisatie van instrumenten
- Mogelijke nieuwe instrumenten of acties
- Nadere uitwerking / consequenties van deze voorstellen
- Commitment

Gestreefd wordt naar: open brainstorming en discussie, gebaseerd op feiten. De resultaten worden gedeeld met de taskforce die hierover besluiten neemt.

Op 2 juli 2019 heeft een kick-offbijeenkomst plaats gevonden met alle vertegenwoordigers van de taskforce en 'vaste' werkgroepleden: POV, provincies, natuurbeschermingsorganisaties. Ministerie van LNV.

Hierbij zijn de volgende onderwerpen aan de orde:

- Vaststellen van het doel van de bijeenkomst en roadmap
- Kennismakingsrondje
- Elkaars wereld beter leren kennen: varkenshouderij en veterinaire aspecten en natuur
- Opdracht concretiseren en uitwerken; proces tot vaststellen definitieve Plan van Aanpak
- Globale uitwerking van de roadmap (afbakening, eerder gemaakte afspraken, tijdsplanning)

6. Communicatie

Vooraf

Behalve de communicatie naar de beoogde deelnemende partijen en sprekers, wordt een aantal andere partijen, zoals de hobbysector, geïnformeerd over dit proces. LNV zal dit verzorgen via een informerende mail aan het adressenbestand voor het Technisch Uitvoeringsoverleg (TUO). De Minister van LNV heeft in een brief aan de Tweede Kamer dd. 26 april 2019 aangekondigd dat dit traject van start gaat en dat in het najaar van 2019 een strategie wordt aangeboden.

Tijdens het traject

Aan alle betrokkenen wordt gevraagd geen mededelingen aan media te doen over tussentijdse resultaten of afwegingen. Uiteraard kan het wenselijk zijn dat de betrokkenen hun achterban raadplegen. Bij vragen vanuit de media verwijzen betrokkenen door naar de voorzitter. De voorzitter heeft de ruimte uitleg te geven over de dilemma's en oplossingsrichtingen.

Tussentijds zal het preventieteam worden gebruikt als klankbordgroep waarin tussentijdse resultaten zullen worden besproken en gereflecteerd. Hen wordt gevraagd dezelfde vertrouwelijkheid toe te passen als de leden van de taskforce en werkgroepen.

In de taskforce wordt besloten over eventuele tussentijds gezamenlijke communicatie bijvoorbeeld op basis van een persbericht.

Na afloop

Na het opstellen van het conceptrapport wordt een afsluitende bijeenkomst gehouden met vertegenwoordigers van de organiserende partijen en werkgroepleden: Provincies, POV, Ministerie van LNV en Natuurbescherming en vertegenwoordigers van alle partijen die een bijdrage hebben geleverd. Na het opleveren van het eindrapport wordt een gezamenlijk communicatiebericht uitgegeven.

